

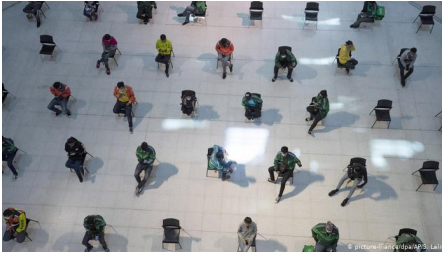
LE MONDE *diplomatique*

MAGYAR KIADÁS

2020. április

Már most

Serge Halimi

A mostani tragédia elhárítása után vajon minden úgy folytatódik majd, mint azelőtt? Harminc éve minden válságkor azt az irracionális reményt dédelgetjük, hogy visszatérünk az észszerűséghez, a felismeréshez, és leállunk végre. Elképzeltük a kijárási tilalmat és azt, hogy ezzel visszajára fordulnak a társadalmi-politikai erők, hiszen mindenki felismeri végre, hogy zsákutcában vagyunk, és hogy honnan jön a fenyegetés. [1] Mint ahogy azt is hittük, hogy az 1987-es tózsdei összeomlás véget vet a privatizációknak; vagy hogy az 1997-es és a 2007–2008-as pénzügyi válságok megingatják a boldog globalizációt. De nem így történt.

Engedmények?

A szeptember 11-i támadások következtében is elkezdődött némi kritikai gondolkodás az amerikai önhittségről, sőt sajnálkozva megkérdeztük: „Miért utálnak minket?” De ez sem tartott sokáig. Mert a gondolatok, még ha élesednek is, sosem elégségesek az ördögi gépezet leállítására. Az embereknek kell beavatkozniuk. Na akkor jobb, ha nem függünk a katasztróféért felelős vezetőktől, még akkor sem, ha ezek a gyújtogatók ügyesen siránkoznak, a tüzet hibáztatják, és azt is állítják, hogy megváltoztak. Főleg, ha az életük – mint egyébként a miénk – veszélyben van.

Közülünk a legtöbben sosem éltek át se háborút, se katonai puccsot, se kijárási tilalmat. Most pedig, március végén, a föld közel három milliárd lakója bezárkózásra lett ítélve, sokszor nagyon nehéz körülmények közé; a legtöbben nem írók, akik a kamélia virágzásán gyönyörködnek a nyaralójuk kiskertjében. Akármilyen is a következő hetekben, a koronavírus lett az első életbe vágó és az egész földre kiterjedő szorongás az életünkben: ez nem elfelejthető. A politikai felelősök figyelnek erre, legalábbis részben.

Az Európai Unió kihirdette a költségvetési szabályok „teljes felfüggesztését”; Emmanuel Macron elnök elhalasztotta a nyugdíjreformot, amely sújtotta volna a kórházi dolgozókat is; az Egyesült Államok Kongresszusa megszavazta, hogy majdnem minden amerikai csekket kap. Alig több mint tíz évvel ezelőtt, amikor menteni kellett a bajba jutott rendszerüket, a liberálisok elfogadtak néhány látványos és népszerű intézkedést: az eladósodás növelését, a költségvetés élenkítési programját, a bankok államosítását és a tőkeáramlás ellenőrzésének részbeni visszaállítását. Később, a megszorításokkal, visszavették mindazt, amit a globális *mentsük az irhánkat* idején kieresztettek a markukból. Sőt még bizonyos „előre lépést” is elértek: a dolgozóknak többet kell dolgozniuk, hosszabb ideig és nagyobb létbizonytalanságban; a befektetőknek és a vagyonukból élőknek kevesebb adót kell fizetniük. A helyzet ilyenén visszafordulásáért a görögök fizettek rettenetes árat, amikor a közkórházai a fizetésektelenség szélén és gyógyszerek nélkül, lábhoz tett fegyverekkel kellett végig nézzék a már letűnt betegségek visszatérését.

Tehát ami kezdetben egy damaszkuszi útnak látszik, képes végül „sokkstratégiává” alakulni. 2001-ben, alig egy órával a World Trade Center elleni támadás után, egy brit miniszteri tanácsadó a következő üzenetet küldte szét a minisztériumában a vezető kádereknek: „Ez egy kiváló nap arra, hogy elővegyük és szép csendben megvalósítsuk azokat az intézkedéseket, amelyeket meg kell tennünk.” És nem kell azt hinnünk, hogy precízen kitalálta a terrorizmus ürügyén folyamatosan bevezetett szabadságkorlátozó lépéseket, még kevésbé az Irak-ellenes háborút és a számtalan rémséget, amelyet ez az angol-amerikai döntés okozott. Húsz évvel később nekünk sem kell költőnek vagy prófétának lennünk ahhoz, hogy elképzeljük a „sokkstratégiát”, amely most kezd kirajzolódni.

A felgyorsított ütemben digitalizálódó társadalmak és persze a „maradj otthon” és „tarts másfél méter távolságot” jelszavak összességében valószínűleg teljesen átalakítják az egymást közti viselkedési szokásainkat. A járvány még inkább, sőt teljesen feleslegessé teszi a *lehet-e élni az internet nélkül* kérdést. [2] Már mindenkinek kötelezően magánál kell hordania a személyazonosító iratait; hamarosan az okostelefon nemcsak hasznos lesz, de elvárt is az azonosítás és az ellenőrzés eszközeként. Mivel a papírpénz és az érmék lehetséges fertőző tárgyak, a bankkártya a közegészséget garantáló eszközzé vált, miközben lehetővé teszi minden egyes vásárlás adatainak nyilvántartását és archiválását. „Hiteles társadalom” kínai módra vagy „ellenőrző kapitalizmus”? Egyértelmű visszavonása annak az elidegeníthetetlen jogunknak, hogy ha nem sértettünk meg semmilyen jogszabályt, törvényi előírást, akkor ne maradjon nyoma az ottjártunknak, lassan befészke-

magát a tudatunkba és az életünkbe, anélkül, hogy értetlenkamasz-elképedésen kívül bármilyen reakciót kiváltana. Már a koronavírus előtt lehetetlen volt úgy felszállni egy vonatra, hogy ne mutassuk be a személyinket; az internetes átutaláshoz meg kellett adni a mobilszámunkat; ha sétáltunk, garantáltan lefilmeztek. Az egészségügyi válsággal egy újabb határt léptünk át. Párizsban drónok ellenőrzik a tilos zónákat; Dél-Koreában érzékelők jelzik a hatóságoknak, ha egy lakos hőmérséklete veszélyt jelent a közösség számára; Lengyelországban[3] a lengyelek választhatnak aközött, hogy a mobiljukra telepített applikáció ellenőrzi, hogy betartják-e az otthon tartózkodás szabályait, vagy pedig a rendőrség kimehet hozzájuk váratlanul. Katasztrófák idején az ilyen típusú ellenőrzési előírások bevezetése rendkívül népszerű. Csakhogy ezek mindig túlélnek a bevezetés körülményeinek megváltozását.

Az orvosokat politikai döntések kényszerítették

Az előrevetíthető radikális gazdasági változások szintén a szabadságjogaink beszűkülését jelzik. Hogy elkerüljük a fertőzést, a világon mindenhol milliószámra zártak be élelmiszerboltokat, kávézókat, mozikat, könyvtárakat. Nincs házhozszállítási szolgáltatásuk, és sajnálatos, de semmit sem árulnak virtuálisan. A válság után vajon hány fog újra kinyitni, és milyen állapotban lesznek? Ezzel szemben az óriáscégeknek, mint például az Amazon, amely százezerszámra akar most sofőröket és raktárosokat felvenni, vagy a Walmart, amely bejelentette 150 000 új „társult tag” felvételét, jobbak az üzleti kilátásai. És ki ismeri jobban az ízlésünket és a szokásainkat, mint ők? Ebben az értelemben a koronavírus-válság egy nyilvános főpróbának tekinthető, amely előrevetíti a digitális kapitalizmus elleni utolsó ellenállási központok felszámolását és a kapcsolatok nélküli társadalom eljövételét.[4]

Hacsak... hacsak egyes hangok, egyes mozdulatok, a pártok, a népek, az államok nem zavarják meg ezt az előre megírt forgatókönyvet. Gyakran halljuk: „Politikával nem foglalkozom, engem nem érdekel”. Egészen addig a napig, amíg mindenki meg nem érti, hogy az orvosokat politikai döntések kényszerítették arra, hogy ki kelljen választaniuk azokat a betegeket, akiket próbálnak megmenteni, és azokat, akikre el kell szánniuk magukat, hogy feláldozzák. Mert itt tartunk. Ennél is egyértelműbb a helyzet Kelet-Európában, a Balkánon és Afrikában, ahonnan már évek óta emigrálnak az egészségügyi dolgozók a kevésbé veszélyes régiók felé vagy oda, ahol magasabbak a bérek. Ez sem egy természeti törvény miatt alakult így. Na tény, hogy ezt most már mindenki jobban megérti. A bezártságban mindenki leáll és gondolkodik...

És próbál tenni is valamit. *Már most.* Mert ellentétben azzal, amit a francia államelnök javasolt, messze nem arról van szó, hogy „elgondolkodjunk azon a fejlődési modellen, amely meghatározza a világ útját”. Nem kell gondolkodnunk, a választ tudjuk: változtatni kell. *Már most.* És mivel „a védelmünket másokra bízni örültség”, vessünk véget stratégiai függésünknek, amely kizárólag a „szabadverseny” világ fenntartásának a következménye. Emmanuel Macron bejelentette: „szakítási döntéseket” hoz. De sosem fogja meghozni azokat, amelyekre tényleg szükség van. Nem elég ideiglenesen felfüggeszteni, véglegesen fel kell mondani az európai szerződéseket és a szabadkereskedelmi megállapodásokat, hiszen ezek miatt áldoztuk fel a nemzeti szuverenitásunkat és helyébe nevezük ki a konkurenciát a legfontosabb értéknek. *Már most.* Hiszen mindenki tudja, mit áldoztunk fel azért, hogy a beszállítói láncba bevonjuk az egész világot, hogy mit jelent a raktári készletek nélküli gazdálkodás, amikor milliószámra kellene maszkokat találni a bajba jutott országoknak, ahol a betegek, a kórházi dolgozók, a szállítók és a pénztárosok élete múlik ezen. Mindannyian tudjuk azt is, milyen hatása van bolygónkra az erdők kiirtásának, a munkahelyek kitelepítésének, a szemét felhalmozódásának, az állandó helyváltoztatásoknak – Párizs minden évben 38 millió turistát fogad, vagyis tizenhétszer annyit, mint a saját lakossága, és ennek nyilvánosan örülnek.

Tehát a protekcionizmus, az ökológia, a társadalmi igazságosság és az egészség mind összefügg egymással. Mind kulcselemei egy antikapitalista politikai koalíciónak, amely elég erős ahhoz, hogy *már most* kikényszerítse a szakítást.

Fordította: Morva Judit

[1] L. Serge Halimi: Le naufrage des dogmes libéraux [A liberális elvek hajótörést szenvedtek] és Frédéric Lordon: Quand Wall Street est devenu socialiste [Amikor a Wall Street szocialistává lett], *Le Monde diplomatique*, 1998. október és 2008. október.

[2] L. Julien Brygo: Peut-on encore vivre sans Internet ? [Franciaországban milliók nem tudják használni az internetet – lehet még internet nélkül élni?], *Le Monde diplomatique*, 2020. augusztus, a magyardiploban itt lehet olvasni: http://www.magyardiplo.hu/index.php?option=com_content&view=article&id=2760

[3] Vö. Samuel Kahn: [Les Polonais en quarantaine doivent se prendre en selfie pour prouver qu'ils sont chez eux](https://www.lefigaro.fr/secteur/high-tech/les-polonais-en-quarantaine-doivent-se-prendre-en-selfie-pour-prouver-qu'ils-sont-chez-eux-20200324) [A karanténban lévő lengyeleknek selfit kell magukról beküldeni, hogy bizonyítsák, otthon vannak], *Le Figaro*, Párizs, 2020. március 24. <https://www.lefigaro.fr/secteur/high-tech/les-polonais-en-quarantaine-doivent-se-prendre-en-selfie-pour-prouver-qu'ils-sont-chez-eux-20200324>

[4] [Craig Timberg](#), [Drew Harwell](#), [Laura Reiley](#) és [Abha Bhattaraj](#): The new coronavirus economy: A gigantic experiment reshaping how we work and live [Az új koronavírus-gazdaság: Egy hatalmas kísérlet, amely átalakítja a munka- és az életvitelünket], *The Washington Post*, 2020. március 22.

Olvasóink számára – a francia szerkesztőség üzenete

admin

Ezt az áprilisi lapszámot az elszigetelési intézkedések által meghatározott feltételek mellett állítottuk elő. Vagyis távmunkában.

Szerkesztőségünk helyiségei üresek, a megbeszéléseink ritkábbak. Ott, ahol a *Le Monde diplomatique* egyes lapszámainak véglegesítése általában egy hangyaboly nyüzsgéséhez hasonlított, ahol az egész csapat összefutott, ahol minden kérdést megvitattunk és kidolgoztunk, most egy elektronikus kolostor hangulata uralkodik: a távolról irányított számítógépek képernyői csenden vibrálnak. És a szerkesztési és gyártási munkákat szinte kizárólag képernyőn végezzük el, pedig milyen jó volt közvetlen kapcsolatban lenni a papírváltozattal, látni a törléseket és a kézzel beírt megjegyzéseket. Ilyen kivételes körülmények között a korrekciós munka itt-ott eltérhet a szokásos precizitástól. Elnézést kérünk ezért.

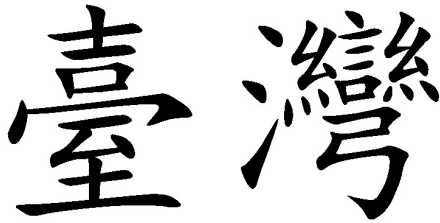
Ez azonban nem az egyetlen problémánk. Bár a tájékoztatás szükségességét elismerve a kormány engedélyezi az újságosok, a kioszkok, illetve a szerkesztőségek/kiadók nyitva tartását, valamint a kiadványok postai terjesztését, nagyon sok újságos húzta le a rolót a pályaudvarokon, a repülőtereken, de a nagyvárosok régen forgalmas utcáin és a falvakban is. A 20 000 szokásosan nyitva tartó üzlet közül március 23-án csak 15 000 volt még nyitva. Azon olvasóink, akik *Le Monde diplomatique*-t az újságárusoknál szokták megvenni – az utóbbi években ezek száma jelentősen megnőtt és szembe ment a sok más kiadványnál tapasztalt „minden digitális” tendenciával –, az elkövetkező hetekben, sőt talán hónapokban is nehezebben fogják megtalálni.

Ezen egészségügyi és logisztikai problémák mellett van egy másik, pénzügyi problémánk is. A Presstalis, a franciaországi napilapokat és számos folyóiratot terjesztő szövetkezet, az a cég, amely eljuttatja a nyomdától az újságosokig a lapokat, a csőd szélén van. Felhalmozott adóssága miatt a Presstalis nem képes kifizetni a kiadóknak a nekik járó teljes összeget, vagy pedig a megszokotthoz képest késéssel fizet. Ez azt jelenti, hogy a *Le Monde diplomatique* a február óta eladott példányok árának csak egy részét kapta meg. Ez súlyos veszteség, amely ráadásul várhatóan növekszik majd az eljövendő hónapokban.

A nyomdákban és a terjesztésen dolgozók tevékenységének ösztönzése érdekében rendszeresen javasoltuk az olvasóinknak, hogy támogassák az újságárusokat, akik az előállítás és terjesztés folyamatának az utolsó és nélkülözhetetlen láncszemei, miközben a sajtótermékek értékesítésének folyamatos csökkenése miatt javadalmazásuk egyre bizonytalanabbá vált. Jó eredményeink néhány hónapig távol tartanak minket a legrosszabbtól. De ezekben a felfüggesztett időkben az eddigi ajánlásunk megváltozik: az előfizetés lett a legbiztosabb módja annak, hogy megkapják a havilapjukat. Így továbbra is terjeszthetjük gondolatainkat és álláspontunkat, ugyanakkor ez garantálja azt a jövedelmet, amely fennmaradásunk záloga.

A Kína és Amerika közötti kereskedelmi háború kedvez Tajvannak?

Alice Hérait

A világ legnagyobb exportőrére a világ legnagyobb importőrével szembeállító konfliktus nyomán a világkereskedelemben kulcspozíciót betöltő Tajvan külföldi eladásai megnövekedtek. A hongkongi tüntetések és a sziget Kínától való gazdasági függősége volt a fő témája a január 11-i választásoknak, amelyekből Caj Jing-ven asszony, a korábbi elnök került ki győztesen.

A termékeiket Kínában előállító amerikai vállalatok számára a megoldás Tajvan. A Peking és Washington között dúló kereskedelmi háború kellős közepén, 2019.

júniusában a tajvani Foxconn vállalat elnök-vezérigazgatója, Terry Gou is ezt javasolta.^[1] Akárcsak a Kínában megtelepedett többi amerikai vállalat, mint pl. az amerikai Apple legfontosabb alkatrész-beszállítója, ők is egyes üzemeiknek a kontinensről való kivonását fontolgatják. A sziget negyedik leggazdagabb embere – aki egyébként az elnökválasztáson is indulni készült, majd 2019 októberében hirtelen visszalépett – úgy döntött, hogy visszatelepíti üzemeit, és külföldi befektetőket keres. Ezzel tulajdonképpen ő is azt húzta alá, hogy Tajvan, a világkereskedelem logisztikai útvonalának fontos láncszeme, hasznot húzhat a Donald Trump amerikai elnök és kínai kollégája, Hszi Csin-ping között 2018 óta fennálló konfliktusból.

Múlt novemberi jelentésében^[2] az UNCTAD – az ENSZ világkereskedelmi és fejlesztési szervezete – nagyobb összefüggéseiben vizsgálta Terry Gou áttelepítési stratégiáját: szerinte a két ország kereskedelmi háborúja mindkét felet gyengíti, miközben kívülálló országoknak kedvez, köztük Tajvannak. A sajtóban jelentős visszhangot kapott tanulmány elemzése szerint az import vámjának növekedése miatt a Kínából Amerikába tartó áruk mennyisége 35 milliárd dollárral (31,5 milliárd euróval) csökkent, 2019 első félévére pedig 95 milliárd dollár lett, miközben Tajvané 4,2 milliárd dollárral növekedett, vagyis 20%-kal lett magasabb.

Új politikai szövetségek

A média arról beszél, hogy nagyon várják a – Terry Gou-hoz hasonlóan külföldön, elsősorban Kínában befektető – *taisang*, vagyis a külföldön beruházó tajvani vállalkozók visszatérését a szigetre. A 2000-es évek elején a szoros túloldalára vitték a félvezetők kivételével szinte a teljes helyi ipari termelést. „A klasszikus eljárás a következő: Egy tajvani vállalat megrendelést kap Amerikából: a tervezést Tajvanon, a gyártást Kínában végzi el. Exportunk kilencven százaléka beszállítói tevékenységből származik, ennek negyven százaléka Kínára esik” – mondja Roy Lee, a kormány számára elemzéseket készítő tajpeji Chung Hwa kereskedelemkutató intézet közgazdásza.

A hivatalos gazdasági előrejelzések optimisták, és a Központi Bank erre az évre 2,6%-os növekedést jelez, szemben a 2019 szeptemberében jóslott 2,4%-kal. A gazdasági minisztériumhoz kötődő Invest Taiwan ügynökség szerint a 2018-ban indított, a termelés visszatelepítését ambicionáló program^[3] keretében a sziget háromszáz vállalata azt ígérte, hogy összesen 842,4 milliárd tajvani dollár értékben indít befektetéseket a szigeten, ezzel 69 374 új munkahely jön létre. Az elmúlt évben a Kínába irányuló befektetések 54%-kal csökkentek.

„A kormány immár három éve igyekszik arra készíteni ezt a közösséget, hogy tagjai belföldön fektessenek be. De a taisangok szívesebben követik a piac mozgását, mint a kormány tanácsait. Viszont a kereskedelmi háború nyomán anélkül is visszajönnek, hogy kapacitáltak volna őket”. - lelkesedik Roy Lee, majd így pontosít: “A kínai piac tovább fejlődik, és még mindig hatalmas potenciál van benne. A befektetők még nem hagyják el a kontinent: csak az Amerikába irányuló beszállítói tevékenységet vizsgálják felül. A taisangok nem jönnek vissza, csak arról van szó, hogy Tajvanon fektetik be azt a tőkét, amelyet korábban Kínában mozgattak.”

Az UNCTAD jelentése inkább a tevékenységek szelektív átrendeződését jelenti, mintsem a befektetések valódi visszatérését. „Vállalatunk székhelye Tajvanon van, de a termelés Kínában folyik – mondja a biotechnológiai start-up vállalat, a VesCir korábbi alkalmazottja, Csen úr. – Amikor Trump elnök ránk kényszerítette új vámtarifáit, a termelés egyik szakaszát, az összeszerelést áthelyezték ide, hogy rá lehessen ütni termékre a »Made in Taiwan« pecsétet.”

A január 11-én rendezett elnök- és törvényhozási választásokat közvetlenül megelőzően újra fellángolt a Kínától való függés kérdése. Négy évvel korábban, 2016-ban a függetlenségpárti induló, Caj Jing-ven felkeltette Hszi elnök dühét. A kínai vezető állandóan azt ismételte, hogy a sziget Kína elválaszthatatlan része, ahogy ez az Alkotmány szövegében is szerepel.

Az elnökasszony arra sarkallja a vállalatokat, hogy Dél-Kelet Ázsiában fektessenek be – a Dél felé irányuló új politikának (New Southbound Policy) megfelelően, és részesítsék előnyben a fejlett technológiai termékeket – a technológiai innovációról szóló „5+2” tervzetnek megfelelően. Vagyis a biotechnológia, a zöldenergia, az intelligens gépek és a hadiipar kiemelt szektoraihoz hozzáadta a zöldgazdaság, a fenntartható gazdaság és a mezőgazdaság témáit. A célkitűzés lényege az, hogy ösztönözzék a befektetést, és növeljék az ipar versenyképességét, valamint a vállalatok profitszerző képességét. Utóbbinak a hivatalos álláspont szerint a bérek emelkedéséhez, a munkahelyek növekedéséhez és a régiók egyenletesebb fejlődéséhez kell majd vezetnie, és csökkentenie kell a Kínába telepített termelőegységektől való függést. Szerény eredményeket sikerült is regisztrálni, mielőtt a kereskedelmi háború új irányt szabott volna.

Peking eltávolodása rögtön hasznosnak bizonyult. Azon taisangok némelyike, amely a szoros két oldalán fekvő területek közeledésén munkálkodik, és a nacionalista Kuomintang (KMT) párt hűséges választója, hagyta magát megszedíteni az új választási fordulóra készülő elnökasszony progresszív demokrata pártjától (PDP). „Támogatjuk a kereskedelmi háború által kiváltott ipari átalakulást” – hangoztatja Liao Taj-hsziang, a PDP szóvivője. Megemlíti a Kínában való befektetések csökkenését és a New Southbound Policyban megjelölt területekre való tőkeáramlás növekedését. Januárban Tajvan az ötödik befektetővé lépett elő Vietnamban.

Tajvanon a politikát erősen meghatározza a nagy szomszédhoz való viszony, és most zavar keletkezett a hagyományos választási sakkjáblán. A kereskedelmi háború és a hongkongi tiltakozások jelentősen csökkentették a legfőbb riválisnak, a KMT képviselőjének, Han Kou-junak az esélyeit, aki Caj asszony politikai ellenfele. Így azután a 2018-as helyhatósági választásokon elszenvedett súlyos veresége után az elnökasszony visszakapaszkodott, és újabb ciklusra szóló mandátumot szerzett, még hozzá a 2016-os eredményeket (6,9 millió szavazat) meghaladó támogatással: a leadott szavazatok 57,1%-ával 8,2 millió szavazatot mondhat magáénak.

„Made in China 2025”

Mindazonáltal a taisangok többsége továbbra is hű maradt Pekinghez. „A legnagyobb tajvani vállalatok termelőüzemei legnagyobb részben Kínában vannak. Ha Tajvan kínai kapcsolatai bizonytalanná válnak, senki sem jön hozzánk befektetni. Manapság több haszonnal kecsegteti a tajvani vállalatokat, ha Kínában fektetnek be, mint ha Vietnamba mennének” – húzza alá Li Sen-cseng, a KMT vezetőit gazdasági és jogi tanácsokkal ellátó National Policy Foundation (NPF) kutatója. Amitől a leginkább tart, az a gazdasági együttműködési keretszerződés (ECFA) felbomlása. A 2010-ben a tajvani parlament által ratifikált dokumentum eltörölte a szoros két oldalán áthaladó termékek legtöbbszörének a vámját, és gazdasági fejlődést hozott. 2020-ban újra át kell majd tekinteni, és ha megkérdőjeleződnek a benne foglaltak, az igen súlyos csapást mér a kőolaj- és a gyáripari szektorra. Az elnökasszony kijelentette, hogy a szerződés megújítására törekszik, de a döntés a kínai Hszi elnöktől is függ.

A japán Nikkei Asian Review szerint^[4] a kínai vezető talán hajlik arra, hogy ne újítsa meg a szerződést annak ellenére, hogy ez a tajvani befektetők elvesztésének kockázatával járhat. Ez akkor is így eshet, ha „ellenséges tajvani intézkedések esetén a kínai kormány gyakran úgy üt vissza, hogy különböző intézkedésekkel befektetésre csábítja a tajvaniakat a kontinensre.” Ezeknek az intézkedéseknek a célja általában a vállalatok odacsábítása és a Kínával való azonosulásuk támogatása.^[5]

Peking 2019. november 4-én huszonhat új befektetésre buzdító intézkedést hozott,^[6] amelyek lehetővé teszik a tajvani cégeknek a „Made in China 2025” programban való részvételt. A program a kulcságazatok fejlesztését célozza meg, különös tekintettel a hi-tec területre, és arra törekszik, hogy csökkentse a kínai fél függését a nemzetközi beszállítóktól. A programot Donald Trump amerikai elnök veszélyesnek ítélte, és technológiai háborút indított a Huawei telekommunikációs óriáscég ellen, amelyet a hasonló amerikai cégek konkurensének tart. Úgy véli, hogy az új 5G technológia révén a kínai cég lehetőséget teremt arra, hogy illegális adatgyűjtés valósuljon meg például katonai téren.

Az amerikai elnök azzal fenyegetőzik, hogy leállítja azon alkatrészek exportját, amelyektől nagyban függ a Huawei okostelefonjainak termelése. A kínai társaság úgy döntött, hogy „amerikátlanítja” a termelést. Ugyanakkor Tajvan gyártja egy olyan termék 70%-át, amely nélkül Kína nehezen boldogul: az elektronikus eszközökben nélkülözhetetlen félvezetőket. 2019 végén a Huawei a magas technikai színvonalú félvezetők gyártásában világszerte vezető Taiwan Semiconductor Manufacturing Company (TSMC) legfontosabb vásárlójává lépett elő.

Az üzemeinek nagy részét továbbra is Tajvanon tartó cég június óta gyorsan növekszik: „A TSMC gyakorlatilag monopolhelyzetben van. Erőfölénye oka az, hogy Kínának szüksége van rá – kommentálja Mathieu Duchâtel, a párizsi Montaigne agytröszt Ázsia-programjának igazgatója, aki a kínaiak által kínált 5G technológia és az amerikai szankciók összefüggéseit vizsgálta. – Az 5G technológia megérkezésével a világnak egyre több hi-tec részegységre lesz szüksége. A TSMC versenyelőnye tovább tart a belátható jövőben, ami igen jelentős potenciált biztosít Tajpejnek”.

A „Made in China 2025” elnevezésű program késleltetett bomba lehet ebben az iparágban. Kína már most több mint háromezer félvezetőre szakosodott tajvani mérnököt vonzott magához, az ezen a kutatási területen működő tajvani szakemberállomány tíz százalékát.

„A szürkeállomány ilyenfajta kivonulása már évek óta fenyegeti Tajvant. Összességében a kereskedelmi háború csak felgyorsította a már korábban is létező tendenciákat – magyarázza Roy Lee. – A kínaiak nem kívánnak a tajvani technológiától függeni. Számukra ez nemzetbiztonsági kérdés: az ország nem akar harmadik országtól függeni olyan technológiák tekintetében, amelyek nélkülözhetetlenek az ország túléléséhez.” Mi lenne, ha Tajvan egyszer csak nem szállítana többet belőle? Peking szerint előfordulhat, hogy Tajpej egyszer csak az amerikaiak oldalára áll.”

Alice Hérait Tajpejben dolgozó újságíró.

Fordította: Völgyes Gyöngyvér

[1] Debby Wu: Foxconn’s billionaire founder urges Apple to invest in Taiwan [A Foxconn milliárdos alapítója sürgeti az Apple-t, hogy fektessen be Tajvanon], *Bloomberg Business Week*, New York, 2019. június 21.

[2] Alessandro Nicita: Trade and trade diversion effects of United States tariffs on China [Az Egyesült Államok kereskedelme és kereskedelmi tarifái eltérítésének hatása Kínára], *UNCTAD Research Paper No. 37*, New York – Genève – Delhi, 2019. november 5.

[3] *Trois projets d’investissement à Taïwan génèrent plus de 840 milliards d’investissements dans plus de trois cents entreprises (en chinois) [Három befektetési program 840 milliárd befektetést jelent több mint háromszáz vállalatnál (kínai nyelven)]*, Invest Taiwan, Tajpej, 2019. december 27.

[4] Kensaku Ihara: Taiwan Inc. weighs loyalty to mainland in presidential election [A Taiwan Inc. mérlegeli a szárazfölddel szembeni lojalitást az elnökválasztáson], *Nikkei Asian Review*, Tokyo, 2019. december 27.

[5] L. Pékin fait de l’œil aux citoyens taïwanais [Peking tajvani polgárokkal szemez], *Le Monde diplomatique*, 2019. május.

[6] Samson Ellis: China dangles carrot to Taiwanese in battle for hearts and minds [Kína csábítja a tajvaniakat a szív és az elme elleni csatában], *Bloomberg Businessweek*, 2019. november 4.

A Walmart a szocializmus trójai falova?

Leigh Phillips és Michal Rozworski

Lehetséges, hogy a Walmart áruházlánc egy titkos szocialista összeesküvés? A kérdés Fredric Jameson, amerikai irodalomkritikus és marxista politológus egy 2005-ös lábjegyzetére utal, amelyben ezt írta: „amikor jön a forradalom, a Walmartra nem úgy kell majd tekinteni, mint a régi társadalom maradékára, hanem mint a kialakítandó új társadalom előfutárára.”

Jameson jól ismeri a Walmart gazdasági modelljét, amelynek lényege az alacsonyan tartott bérek, amivel erősen hozzájárult a dolgozói szegénység elterjedéséhez az USA-ban. De itt egy másik kérdés foglalkoztatja: a logisztika megszervezése.

A Walmart szocialista lenne? Jameson provokatív kérdése mögött egy régi vita húzódik a piac és vele szemben az állami tervezés erényeiről. Ludwig von Mises 1920-as, „Gazdaságossági számítások a szocialista közösségben” (Economic Calculation in the Socialist Commonwealth^[1]) című esszéjében azt kérdezi: az primitív családi szintnél nagyobb gazdaságban hogyan tudnák a szocialista tervezőbizottságok meghatározni, mely termékeket kell előállítani, mennyit kell azokból előállítani, és milyen, illetve mennyi nyersanyagot kell ehhez felhasználni. Hol kell a termelést elhelyezni, és melyik gyártási folyamat bizonyul a leghatékonyabbnak? Hogyan gyűjtenék és számolnák ki ezt a hatalmas információmennyiséget, és hogyan lehetne majd ezt az információtömeget visszajuttatni a gazdaság valamennyi szereplőjéhez? Lehetetlen összegyűjteni a szükséges adatokat, valós időben értékelni azokat, és olyan terveket készíteni, amelyek pontosan leírják a keresletet és a kínálatot minden ágazatban. Ennek megkísérlése olyan társadalmi és gazdasági barbárságokat – hiányt, éhezést, frusztrációt és káoszt – idézne elő, hogy még ha el is fogadnánk az egyenlőtlenségek elkerülhetetlenségét, és számtalan más kapitalista borzalmat, ehhez képest a piac továbbra is jóindulatúnak tűnhet.

Ezzel szemben, érvelt Mises, a rendkívül egyszerű piaci ármechanizmus tükrözi az erőforrások kínálatát és keresletét, és már önmagában tartalmazza mindezeket az információkat. A termelés minden aspektusát – az összes felhasznált elem mindenkorai költségétől kezdve a különféle termékekig, valamint a vásárlók változó igényeiig és ízléséig – az ár implicit módon rögzíti. Sokak számára úgy tűnt, hogy Mises a feje tetejére állította az aforizmat, amely szerint „a szocializmus elméletileg működik, de gyakorlatilag nem”, és akkor Mises érvelése sokakat meggyőzött arról, hogy a tervezés még elméletileg sem működik.

Ha valami működik elméletben, de a gyakorlatban nem, akkor általában valami baj van az elmélettel. De az is igaz, hogy ha valami elméletben nem működik, de a gyakorlatban igen, akkor ismét valami baj van az elmélettel.

És itt van, ahol a gonosz Walmart belép a történetünkbe. A Walmart talán a legjobb bizonyítéka annak, hogy míg a tervezés nem tűnik működőnek Mises elméletében, biztosan működik a gyakorlatban.

A Walmartról

Sam Walton, az alapító első üzletét, a Wal-Mart Discount Cityt, 1962. július 2-án nyitotta meg az arkansasi Rogers városában. Ettől a szerény kezdettől kezdve a Walmart a világ legnagyobb cégévé vált, az elmúlt öt és fél évtizedben az átlagos évi 8 százalékos növekedési üteme hasonlítható a Kínai Népköztársaság növekedési mutatóihoz. Ma több munkavállalót foglalkoztat, mint bármely más magánvállalat a világon. Ha az állami szervezeteket is felvesszük a rangsorunkba, akkor a világ harmadik legnagyobb munkaadója az Egyesült Államok Védelmi Minisztériuma után. Ha egy ország lenne, nevezzük *Walmart Népköztársaságnak*, gazdasága nagyjából akkora lenne, mint Svédországé vagy Svájcé.

Miközben maga a vállalat a piacon működik, belső forgalmát – mint bármely más cég esetében – részleteiben is megtervezik. A belső forgalom tehát nem piaci alapon működik. A különböző részlegek, üzletek, raktáráruházak, kis- és nagykereskedelmi egységek, a beszállítók és gyártók és az áruszállítók nem versenyeznek egymással egy piacon: minden összehangolt. A Walmart nem csupán egy tervezett gazdaság, hanem a hidegháború közepébe csöppent Szovjetunió méretéhez fogható tervezett gazdaság. (1970-ben a szovjet GDP mai pénzen mintegy 800 milliárd dollárt tett ki, amely akkor a világ második legnagyobb gazdasága volt; a Walmart 2017-es bevétele pedig 485 milliárd dollár volt.) Ha Misesnek és barátainak igaza lett volna, akkor a Walmart nem létezhetne, de mégis létezik! A Walmart nem egyedi, többszáz multinacionális vállalat van, amelyek mérete hasonló nagyságrendű, mint Sam Walton behemótja, és azok is – legalábbis belső gazdasági tevékenységük körében – tervezett gazdaságok.

A vállalat jóval sok más nagyvállalat előtt kezdett érdeklődni a modern logisztika lehetőségeiről, és úttörője lett a költségeket leszorító logisztikai innovációknak. 1970-ben nyitotta meg első elosztó központját, és öt évvel később bérelt egy IBM 370/135 számítógépes rendszert a készletellenőrzés koordinálására, így az egyik első kiskereskedő lett, amely

elektronikusan kapcsolta össze az eladásokat, az áruházi és a raktári készleteket. Ma már furcsának tűnhet, de ezt megelőzően az üzleteket az eladók nagyrészt közvetlenül a nagykereskedők raktáraiból töltötték fel ahelyett, hogy közbülső forgalmazókat használtak volna. Az óriás kiskereskedők több ezer gyártó több ezer termékét értékesítik. De a közvetlen árukiszállítás – amikor minden termék közvetlenül kerül az egyes üzletbe – rendkívül csekély mértékben volt csak hatékony, és rendszeresen túlraktározáshoz és, váltakozva, raktárhiányhoz vezetett.

Először 1961-ben azonosították ezt a tovagyrúzó hatást, amely a készletek és a kereslet egyre vadabb eltérését eredményezte. Az üzlet megrendeli a keresett cikket, egy kis ráhagyással, vagyis kialakít egy „biztonsági raktárkészletet”. Az elosztóhelyre befutnak a többletmegrendelések, ők a nagykereskedőhöz, akik majd a termelőhöz és persze végül a nyersanyagszállítókhoz fordulnak: minden állomáson egy kis ráhagyással rendelnek. Az ellátási láncban minden állomáson tovább nő és szépen felhalmozódik a „biztonsági készletnek” nevezett készletpuffer. Az 1990-es években végzett egyik elemzés szerint a probléma jelentős nagyságrendű: az ellátási lánc végső résztvevője a kereslet akár 40 százalékos megváltozásaként értelmezi a vásárlók 5 százalékos (felfelé vagy lefelé) ingadozását.

A Walmartnál azonban a gyártók is felelősek a raktári készletek kezeléséért. A Walmartnak és beszállítóinak meg kell állapodniuk az árban, ha akciókat hirdetnek, így külön is nyomon követik a marketing okozta forgalomnövekedést. Az ellátási lánc minden tagja olyan adatmegosztási technológiákat köteles alkalmazni, amelyek lehetővé teszik az értékesítési adatok valós idejű áramlását, az elosztóközpontok kiszállításait és egyéb logisztikai információkat, hogy a lánc minden tagja a szükségletnek megfelelően és gyorsan módosíthatson.

Sokat hallunk arról, hogy a Walmart hogyan kényszeríti a beszállítókat, hogy adott áron és adott időpontban szállítsanak, mivel a vállalat olyan hatalmas, hogy megéri a szállítónak, hogy a terméket maga raktározza. És ez így igaz: a Walmart „stratégiai beszerzést” folytat, kiválasztja és beazonosítja a partnereit, csupa olyat, aki a behemótot a kívánt mennyiségben és árban képes kiszolgálni. De ha egy beszállító bekerült a klubba, akkor ez már jelentős előnyökkel jár számára.

Az egyik az, hogy a vállalat hosszútávú, nagyvolumenű stratégiai partnerségeket hoz létre a legtöbb beszállítóval. Ebből ered az adatok átláthatósága és az ellátási lánc minden szintjét figyelembe vevő tervezés, amely az ellátási lánc minden tagja, nem csak a Walmart számára csökkenti a marketing-, a leltározási, a logisztikai és szállítási költségeket. Bár valóban vannak pénzügyi tranzakciók az ellátási láncban belül, a különböző vállalatok között, a Walmart globális beszállítói, raktározási és kiskereskedelmi üzletei közötti erőforrás-elosztást az üzleti elemzők általában úgy írják le, mint amelyek inkább hasonlítanak egyetlen óriáscég viselkedésére.

Hau Lee, a mérnök- és menedzsmenttudományok professzora a Stanfordin, a sikeres Walmart-menedzsment egy fordított és roppant káros példáját írta le. A Volvo egy ponton beragadt a zöldautóival, és felhalmozódtak az eladatlan autók. Ezért a marketingosztály lelkes reklám- és értékesítési kampányba kezdett, amely sikeres volt: a vásárlók jöttek, a raktári készletek csökkentek. De ezt nem mondták el a gyártóknak, akik, látva a lendületes értékesítést, úgy gondolták, hogy a zöldautók iránti kereslet növekedett meg, és felpörgették a termelést, pont azt, amelyet az értékesítés megpróbált tehermentesíteni.

A Walmart lehet, hogy a legelkötelezettebb követője ennek az-ellátási-lánc-beépítése-a-cégen-belülre gyakorlatnak. A vállalat már az 1980-as években elkezdett foglalkozni közvetlenül a gyártókkal annak érdekében, hogy csökkentse az ellátási lánc tagjainak a számát, és hatékonyabban felügyelje őket. 1995-ben a Walmart tovább erősítette az ellátási lánc kezelésének kooperatív gyakorlatát az „együttműködésen alapuló tervezés, előrejelzés és készletezés” (CPFR) nevű módszerrel, amelyben a lánc minden csomópontja összehangolja előrejelzéseit és tevékenységét. A technológia előrehaladtával a vállalat a CPFR-t használta az ellátási lánc működésének további fokozására, így elsőként alkalmazta az egyetemes termékvonalkódok vállalati szintű használatát, szemben a problémásabb rádiófrekvenciás azonosító címkézéssel. Az ellátási lánc gigantikus, műholdas adatbázisa begyűjti a keresleti előrejelzéseket és a pénztárgépekből valós idejű értékesítési adatokat és mint szolgáltatást nyújtja a beszállítóknak és az ellátási lánc minden tagjának.

Az elemzők leírják, hogy a készletezést és a gyártást szinte pillanatról pillanatra a fogyasztó „húzza”, nem pedig a cég „tolta” a polcokra. Mindez arra utal, hogy a hatalmas méretű gazdasági tervezést miként hajtják végre a gyakorlatban a technológiai fejlődés segítségével, még akkor is, ha a végtelen sok adat megrogálódását – ahogyan a tervezési vitában Mises és a vele együtt gondolkodók érveltek – várhatóan tényleg lehetetlen legyőzni.

Nem kis ironia, hogy a Walmart egyik fő versenytársa, a tiszteletreméltó 120 éves Sears, Roebuck & Company elpusztította magát azzal, hogy a Walmart termelési és forgalmazási szocializálódásának gyakorlatával pontosan ellentétesen a belső kapcsolatokban is a piaci viszonyokat erősítette.

Ellenpélda

A Sears Holdings Corporation kb. 2 milliárd dolláros veszteséget jelentett 2016-ban, és a vesztesége összesen körülbelül 10,4 milliárd dollárra rúgott 2011 óta, amely az utolsó nyereséges üzleti éve volt. 2017 tavaszán újabb 150 üzletét kellett bezárnia, miközben 2010 óta már több mint 2125-öt bezárt, ami az üzlethálózat több mint a felét jelentette. Ugyanakkor nyilvánosan elismerte „alapvető kétélyét”, hogy képes lesz-e hosszabb ideig nyitva tartani a megmaradt üzleteit.

Az üzleti sajtó és a tucatnyi megkeseredett üzletvezető között egyetértés van abban, hogy a Sears-féle rossz közérzetet és kudarcot elsősorban a társaság elnöke és vezérigazgatója, Edward Lampert katasztrofális döntése okozta. Azzal, hogy a társaság különböző részlegeit egymással versengő egységekre bontotta, egy belső piac létrehozása érdekében. Kapitalizmus-elmélete szempontjából azonban ez indokolt lépésnek tűnt.

Edward Lampert radikálisan átalakította a működést, és a társaságot harminc, később negyven különféle egységre osztotta, amelyeknek versenyezniük kellett egymással. Egy szokásos cégnél működő együttműködés helyett az olyan üzletágakat, mint a ruházati cikkek, az eszközök, a készülékek, az emberi erőforrások, az informatika és a márkáépítés, lényegében önálló vállalkozásként működtette, mindegyiknek saját elnöke, igazgatótanácsa, marketingigazgatója és külön eredmény- vagy veszteség-kimutatása volt. A Bloomberg Businessweek oknyomozó újságírójának, Mina Kimes-nak negyven korábbi vezetővel készített 2013. évi interjúorozata leírta Lampert tervezési elképzelését: „Ha az önállósított társaságok vezetőinek azt mondjuk, hogy önző módon járjanak el, akkor észszerű módon fogják vezetni részlegüket, és ez fokozza majd az általános teljesítményt.”

Így tehát, ha a ruházati üzletág informatikai vagy emberi erőforrásokat szeretett volna igénybe venni, szerződést kötött a másik részleggel, de szerződhetett külső vállalkozókkal is, ha ez a megoldás javította a saját pénzügyi teljesítményét – függetlenül attól, hogy ez javította-e a társaság egészének a teljesítményét.

Mina Kimes azt a történetet meséli el, hogy a Sears széles körben ismert és megbízható készülékmárkáját, a Kenmore-t megosztották a készülékosztály és a márkáépítési osztály között. Az előbbinek az utóbbi számára díjat kellett fizetnie minden tranzakcióért. Így a nem saját márkájú készülékek értékesítése a készüléküzletág számára jövedelmezőbb lett, mint a saját márkáé. Egyre kedvezőbb üzleti lehetőséget kínáltak a Kenmore-termékek riválisainak, és ezzel aláásták a cég általános jövedelmezőségét.

A házon belüli szerszám-termékmárka, a Craftsman – amely oly elterjedt amerikai védjegy, hogy kulcsszerepet játszik Neal Stephenson 5000 éves jövőben játszódó tudományos fantasztikus bestsellerében, a *Seveneves*-ben, – megtagadta további külön jogdíjak fizetését a DieHard házon belüli akkumulátormárkának, ezért egy külső szolgáltatóhoz fordultak, ismét függetlenül attól, hogy ez mit jelentett a vállalat egésze számára.

A cikk Leigh Phillips és Michal Rozworski közös könyvének *People's Republic of Walmart : How the World's Biggest Corporations Are Laying the Foundation for Socialism [Walmart Népköztársaság : Hogyan fekteti le a szocializmus alapjait a világ legnagyobb vállalata]*, (Verso, 2019) felhasználásával készült.

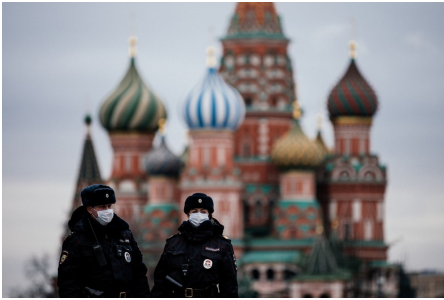
Fordította. Kleinheincz Ferenc

[1] https://cdn.mises.org/Economic_Calculation_in_the_Socialist_Commonwealth_Vol_2_3.pdf

---

Levél Moszkvából – A Vörös tér üres volt...

Oleszja Orlenko

Oroszországban a karanténintézkedéseket március 29-én megszigorították.

Ennek értelmében az iskolák, az egyetemek és a képzési központok távoktatás formájában végzik tevékenységüket. Koncerteket, nyilvános rendezvényeket és sporteseményeket április 10-ig nem rendezhetnek. Ezzel szemben a metró és a tömegközlekedés nem állt le, a vendéglők pedig házhozszállítás formájában működhetnek. A moszkvai önkormányzat április 14-ig felfüggesztette a nyugdíjasok ingyenes utazását a tömegközlekedési eszközökön. A 65 éven felülieknek tilos elhagyniuk lakóhelyüket. A magánszektorban a munkaadók elbocsáthatják a dolgozóikat. Az önkormányzat ígéretet tett, hogy mintegy 19 000 rubelt (220 euró) fizet azoknak a moszkvaiaknak, akik ebben az időszakban veszítik el a munkájukat.

Az egész országban már eddig is 14 napos kötelező karantén várt azokra, akik a koronavírus által legérintettebb országokból tértek haza, valamint azokra, akik kapcsolatban voltak velük. A moszkvai önkormányzat most beindított egy zöld vonalat: mindazok, akik ezekből az országokból érkeznek, kötelesek felhívni ezt a telefonszámot, és megadni tartózkodási helyüket, hogy nyilvántartásba vegyék őket. A karantén megsértése esetén a megfertőzött személyek – amennyiben a fertőzés bizonyítást nyert – feljelentést tehetnek.

A rendőrség folyamatosan ellenőrzi a szabályok betartását. Az utcákon a Nemzeti Gárda járőrei cirkálnak. Moszkvában a 174 000 utcai kamera segítségével 200 személyt azonosítottak, akik a tiltás ellenére hagyták el lakhelyüket. Ezek az emberek bírságban részesülhetnek, bizonyos foglalkozási ágakban eltilthatják őket tevékenységüktől, sőt, akár öt évig terjedő börtönbüntetést is kaphatnak, ha meghal valaki az általuk okozott fertőzés miatt.

Tatjana Golikova kormányfőhelyettes szerint Oroszország 40 000 működő lélegeztetőgéppel rendelkezik, azaz 27 készülék jut 100 000 lakosra (Az Egészségügyi Világszervezet, a WHO 100 000 emberre 20 lélegeztetőgépet ajánl). Az orosz kormány további 5 700 készüléket rendelt a Rosztyek állami vállalat egyik leányvállalatától, és a havi termelés megfizetését ígéri.

Március 26-án Vlagyimir Putyin elnök beszédet intézett a nemzethez. Előző este elhalasztotta a népszavazást az alkotmányos reformról, amely lehetővé tette volna számára, hogy két újabb mandátumra pályázhasson, és amelyet az Alkotmánybíróság már március 16-án jóváhagyott. A 26-án bejelentett intézkedések közül a legfontosabbak:

- minden átmeneti időre szóló segélyt 6 hónappal automatikusan meghosszabbítanak;
- a veterán katonák többletjuttatást kapnak (az összeget nem pontosították);
- a munkanélküli segély összegét megemelik (8 000-ról 12 130 rubelre, azaz a minimálbér összegére);
- méltányossági halasztást kapnak banki hiteleik visszafizetésére azok, akik jövedelmük több mint 30%-át elveszítették.

Az állami intézmények (minisztériumok, archívumok, könyvtárak) távmunkában dolgoznak. Az olvasótermek ideiglenesen zárva tartanak. A Posta, akárcsak az óriásvállalatok (Ruszal, Mail.ru Csoport, En+ Csoport, Jandex) megszervezték a távmunkát alkalmazottaik számára. A vállalatok 61%-a viszont nem hozott semmiféle rendkívüli intézkedést: dolgozóik továbbra is bejárnak munkahelyükre (2020. március 16-i adatok). Moszkvában és Szentpétervárott a távmunka elterjedtebbnek tűnik elsősorban az idősebb dolgozók és azok számára, akiknek az egészségi állapota megköveteli.

2017-ben (utolsó rendelkezésre álló adatok) 1 172 800 kórházi ágy jutott a 144 500 000 lakosra. Annak ellenére, hogy az oroszországi nagyvárosokban (köztük a krímiekkel) 7 milliárd dollárra, azaz az előző évi érték nyolcszorosára nőtt a beruházások értéke, a tendencia még mindig a betegfogadó kapacitás csökkenése felé mutat. Látható az is, hogy a kórházak száma visszaesett 2000-hez képest. Jelenleg csak a legközelebbi hozzátartozók, ők is csak szigorúan a legszükségesebb esetekben, látogathatják szeretteiket.

Az Egészségügyi Minisztérium rendszeresen szolgáltat információkat a járvány alakulásáról. Április 2-áig bezárólag a hivatalos adatok szerint 536 000 tesztet végeztek el, 2 337 volt a fertőzöttek, 121 a gyógyultak, 30 a halottak száma.

Oroszországban három állami szervezet kezeli a világjárvánnyal kapcsolatos ügyeket. Először is az Egészségügyi Minisztérium, amely felügyeli az orvosképzést és az egészségügyi infrastruktúrát. Azután az Oroszországi Fogyasztóvédelmi és Népjóléti Hatóság, a Roszpotrebnadzor, amely ellenőrzi például, hogy a kórház megfelelően teljesítette-e feladatát a betegekkel szemben. Minden páciens aláír egy szerződést az egészségügyi intézménnyel, amelyhez fordul, és e szerződés értelmében jogában áll vitatnia a kapott kezelést. A biztosító társaságok a Roszpotrebnadzorhoz és az Egészségügyi Minisztériumhoz fordulhatnak ügyfelük nevében.

A harmadik típusú szervet a járványkezelésben a „vezérlő parancsnokságok” képviselik, amelyeket a Védelmi Minisztérium hozott létre. Ezeket katonák irányítják, és elvben csupán időszakos a jelenlétük. Nincsenek weboldalaik, de jelentéseiket közlésezi a Roszpotrebnadzor. A moszkvai parancsnokság egy halálesetet jelentett, amely a koronavírusnak tudható be.

Oroszország azt állítja, hogy a Covid-19 terjedése a gyors és hatékony intézkedéseknek köszönhetően a világon a legalacsonyabb szinten áll. Ezt tanúsítja a Roszpotrebnadzor hivatalos videója.

Csakhogy megbízhatóak-e az adatok? Csak a külföldről érkezett személyeket tesztelték, és azokat, akik önként jelentkeztek. Nincs kötelező tesztelés. Széleskörű a gyógyszerhiány, és sok gyógyszertár nem tud kézfertőtlenítőt vagy maszkot adni. Kapcsolatba léptem a „Cselekvés” elnevezésű orvosszakszervezettel: szerinte, ha összehasonlítjuk a tavalyi és az idei halottak számát, megkaphatjuk az indirekt adatokat, bár nem azonnal. Egyébként viszont a hatalom erősen ragaszkodik, hogy fenntartsa ezt a képet: pánik és gyors terjedés a világon, hatékony intézkedések és a helyzet uralása Oroszországban. Minden bizonnyal lesznek még intézkedések a továbbiakban.

A szerző, Oleszja Orlenko a *Le Monde diplomatique* orosz kiadásának szerkesztője. A cikk része egy minisorozatnak, amelyben a Diplo nemzetközi hálózatának – ne felejtjük el, hogy 31 különböző kiadásban 22 nyelven jelenik meg részben vagy egészben – különböző tagjai ismertetik országuk helyzetét a járvány idején. A cím Gilbert Bécaud 1964-es híres dalának a Nathalie-nak az első sora - <https://www.google.com/search?client=firefox-b-d&q=la+place+rouge+a+%C3%A9t%C3%A9+vide> , youtube-on meghallgatható itt: <https://www.youtube.com/watch?v=TilQ8BIHisw>

Fordította: Margittai Ágnes

Levél Olaszországból – Róma, zárt város

Geraldina Colotti

Ezekben az időkben, amikor egymást érik a szomorú hírek, és mindenki magára marad az antitestjeivel, a Diplo létezését még értékesebbnek érezzük, mint máskor. Iránytűként segít, hogy a fullasztó járványban lélegzethez jussunk. A ráció módszerét kínálva arra tanít, hogy a megfelelő szemüvegen keresztül nézzük az eseményeket, és úgy ragadjuk meg az összefüggéseket, hogy közben nem keverjük a megfigyelés síkjait.

Itt, a szabadságában korlátozott szabadságban, illetve házi őrizetben élő Olaszországban nemzetközi kiadványunk következő számán sem a rituális módszer szerint dolgozunk. Próbálunk kiigazodni az áldozatokról szóló napi számvetésekben, és jól megválogatni az internetről áradó értelmezéseket. Március 18-án Olaszország tartja a halottak (több mint 2 500) és a fertőzöttek (több mint 31 500) számának szomorú rekordját[1]. Temetésekhez vezettek a több éve tartó költségvetési lefaragások és a kontrollálatlan spekulációk a közegészségügyben. Az ország mindössze 5 000 kórházi ágygal rendelkezik, szemben Franciaországgal, ahol a hasonló méretű, mintegy 60 milliós népességre 20 000 ágy jut.

A koronavírus először északon terjedt el, ahol éveken keresztül idegenellenes vezetés uralkodott; ahol a gyáriparosok és a kereskedők vonakodva követték a kormány járvánnyal kapcsolatos előírásait, mert féltették jövedelmüket. Értékes idő veszett el emiatt.

A régiók kormányzói, akik alig néhány hónapja még Észak függetlenségét követelték, és a déli régiókat valamiféle gazdasági apartheidnek vetették volna alá, most kénytelenek voltak rászánni magukat, hogy a központi kormánytól kérjenek segítséget. Szó sincs már arról, hogy „aszimmetrikus regionalizmust” követeljenek, amely lehetővé tenné számukra, hogy önállóan működtessenek bizonyos kulcságazatokat, mint például az élelmiszeripar vagy az egészségügy. Ami még rosszabb: legsötétebb képviselőjük, Matteo Salvini, az Északi Liga volt belügyminisztere most az elégedetlenséget próbálja szítani. 360 fokok fordulattal az ország összes gyárának bezárását követeli.

Egy másik személyiség, aki éveken keresztül súlyosan nyomott a latba azoknak a döntéseknek a meghozatalakor, amelyek térdre kényszerítették Olaszországot: Giorgia Meloni, az Olaszország Testvérei elnevezésű szélsőjobboldali párt elnöke, aki előbb a Nemzeti Szociális Mozgalom – Nemzeti Jobboldal nevű pártszövetség tagjaként a negyedik Berlusconi-kormány ifjúsági minisztere volt (2008–2011), előtte a Képviselőház alelnöke (2006–2008). Gátlástalan provokátor, aki még mindig Latium képviselőjeként kábítja a médiát, mikor az „a megfelelő interjúalanyt” keresi.

Ezekben a napokban ugyanis a média – inkább, mint valaha – főszerepet játszik a katasztrófafelfogásban, a régi és újkeletű félelmek aktiválásában, a bűnbakok kijelölésében. Tegnap még idegengyűlölő átkokat szórtak a „kínai vírusra”, ma már a dolgozóban látják az új pestis terjesztőjét, aki kénytelen tömegközlekedési eszközre szállni, hogy munkába mehessen, és bűnös abban, hogy az óvintézkedéseknek nincs hatása.

Ma már Kína hatékonyságát dicsérik, de nem fogadjuk el, hogy csak úgy tudjuk megfékezni a világjárványt, ha olyan szektorokban is leállítjuk a termelést, amelyeket tegnap még nélkülözhetetlennek tartottunk, amelyek azonban mára értelmüket veszítették a kijárási tilalom miatt. Ezeket a termelési ágakat át kellene állítanunk az egészségügyi vészhelyzet szükségleteinek kielégítésére (orvosi eszközök, kezelések, berendezések stb. gyártása).

Gyanús játékonnykodás

Miközben egymást érik a felhívások a „nemzeti egységre”, a tévéhíradókban az első hírek között szerepelnek a leggazdagabb hírességek „játékonnyági” gesztusai. Silvio Berlusconi 10 millió eurót adományozott, az UniCredit Foundation 2 milliót, az Esselunga szupermarket 2,5 milliót... Ha a marxizmus még ma is olyan ideológia lenne, amely emberek millióit képes józan észre téríteni, már felvetődött volna a kérdés: honnan származik ennyi pénz, ha nem a dolgozók zsebéből, akik az utóbbi években arra kényszerültek, hogy egyre több áldozatot hozzanak? És elgondolkodtatott volna az is, vajon mire véljük ezt a gyanús, önös érdekeken alapuló játékonnykodást. Csak nem félnek a tömegek reakciójától, az emberektől, akikre ez a válság teljes súlyával ránehezedik?

Akárcsak a többi katasztrófa, pl. a Katrina, a haiti Matthew vagy a Puerto Rico-i Maria hurrikán, amelyek a legesendőbb rétegeket sújtották, a Covid-19 is a kapitalista globalizáció szegények ellen folytatott világméretű háborújának tesztjeként működik. Az erősek Európájában, amely kemény megszorításokat kényszerített ki az állami politikákban, hogy kedvezzen a multiknak és a bankoknak, az emberek még a koronavírus idején is a munkába halnak bele.

„Maradjatok otthon – mondják most –, kerüljétek a tömegközlekedést, és tartsátok be a távolságot!” Kár, hogy a dolgozók többségének sajnos továbbra is dolgoznia kell a megélhetésért, még hozzá gyakran védőeszközök hiányában is; a nem elegendő számú ápolónő alulfizetett; nincs elég kórházi ágy, mert az egészségügyet felszabdalták a magánszektor javára; a lakbérek túl magasak, a szegények nagyszüleik házába zsúfolódva élnek; a börtönökben, a társadalom hulladéklerakóiban robbanásig feszült a helyzet...

Ebben a tekintetben a koronavírus kirobbanása még szembetűnőbbé teszi, mennyire erőtlene a népi mozgalmak. Olyannyira, hogy paradox módon most éppen a szélsőjobb kiabál a lehangosabban, és talál rossz célpontokat –, az a szélsőjobb, amelynek aktív része volt az alsó osztályok jogainak lerombolásában. Évek óta, mióta a Kommunista Újraalapítás Pártja (Rifondazione Comunista) túl gyenge eredményeket ér el, hogy bejusson a Parlamentbe, hiányzik Olaszországban egy olyan erő, amely képes lenne megfelelő társadalmi ellenzék kiépítésére.

Róma szinte teljesen kihalt utcáin ezekben a napokban csak rendőrautók cirkálnak

Róma szinte teljesen kihalt utcáin ezekben a napokban csak rendőrautók cirkálnak. Venezia tartományban egy utcai tábla helyi dialektusban hirdeti: „Megölöm, most aztán esküszöm, tényleg megölöm ezt a nőt!” Ami persze nyilvánvalóan egy bezártságtól őrjöngő férfi feleségének szánt fenyegetőzése. A rosszízű tréfa heves tiltakozást keltett a Non una di Meno (Egy se) feminista mozgalom köreiben.

Ugyanakkor Torinóban három bíró talált magának időt rá, hogy két évi „speciális őrizetre” ítélje Eddi Marcuccit, egy fiatal nőt, aki Szíriába ment, hogy Rozsavában támogassa a kurd ellenállást az Iszlám Állam Szervezetének dzsihadistáival szemben... Ez az eljárás lehetővé teszi, hogy ellenőrzés alatt tartsák a „társadalmilag veszélyes” emberek tetteit és megnyilatkozásait akkor is, ha semmiféle bűnt nem követtek el.

A szerző Geraldina Colotti, az olasz Diplo – amely az Il manifesto napilap keretei között jelenik meg – szerkesztője és újságírója, és cikke március 20-án jelent meg. A cím Roberto Rossellini híres, neorealista filmjére, 1945-ben megjelent *Róma, nyílt város* címére utal.

Fordította: Margittai Ágnes

[i] Április 9-i adatok szerint Olaszországban 139 e fertőzött és 17,5 e halott van.

Élénkülő tevékenység, romló biztonság az Amazonnál

Jean-Baptiste Malet

**BEZOS
VOUS LIVRE
LE CORONAVIRUS**
AMAZON
WORKERS
INTERNATIONAL

Az Amazon logisztikai raktárházaiban, mindenütt a világban, a dolgozóknak eddig sosem látott megrendelshullámot kell kiszolgáltatniuk. Hogyan is zajlik az élet az amerikai multinacionális óriás telepein?

A bezárkózás idején hogyan szerezhetünk be egy tornaszőnyeget, egy fűnyírógépet, nyugágyakat, kerti sütőt vagy pedig gyurmát a gyerekeknek? A lakhelyen tartózkodásra ítélt több millió ember számára a válasz hat betűs: Amazon. A világjárvány idején, mint a palackból kiszabadult dzsinn, – a hatóságok utasításai ellenére – a világ legnagyobb online áruháza teljesíti a legkülönbözőbb vágyakat.

A helyzet ellentmondásos. Mindenütt a világon zárnak be gyárak. Könyvesboltok, sportboltok és más specializált butikok sorban húzzák le a rolót. Egyesek pedig, ha nem tartották be az előírásokat, súlyos büntetést fizettek. Ugyanakkor a nagyvárosok peremén vannak helyek, ahol több mint ezren tartózkodnak együtt: a logisztikai raktárházakban. 2020 március végén a nagykereskedési központok, a postai válogató központok és az internetes eladási raktárházak teljes kapacitással dolgoznak.

„Sosem volt még ilyen forgalom az Amazon raktáramban” – összegzi Giampaolo Meloni, az Olasz Általános Munkás Konföderáció aktivistája Castel San Giovanni-ban (Émilie-Romagne). Franciaországban a március 2–8-i héten az online eladás négyszerese volt a normális bolti forgalomnak, pedig akkoriban rohamozták meg azokat is. Azóta a tendencia még felerősödött, és az Amazon, amely általában a franciák online vásárlásainak a 20%-át szolgáltatja, kiugró részesedést szerzett magának.

„Ami a válság kezdete óta a milánói raktárban történik, az már tényleg nem normális” – vallja be Antonio Bandini, lombardiai CGIL szakszervezeti aktivista. „Ellentétben azzal, amit az Amazon-propaganda állít, csak nagyon kevés valóban fontos dolgot szállítunk ki az olaszoknak. Mit is látok a megrendelésekben? Körömlakkot, szivacsabdát, szexuális játékokat.”

„Az én raktáram nem élelmiszerekre állt be, az nálunk kevesebb mint 5% – mondja Fouzia Benmalek asszony, az Amazon Montélimar-i (Drôme) egységének szakszervezeti képviselője (CGT – Általános Munkás Konföderáció). – Felnik, videójátékok, lemezek... Tegnap úgy tíz csomagot néztem meg véletlenszerűen, egyetlen létszükségleti termék sem volt bennük.” „Nálunk, Sevrey-ben (Saône-et-Loire) cipőkre és ruhaneműkre vagyunk szakosodva!” – magyarázza Antoine Delorme CGT képviselő. „Így van ez nálunk is Németországban, Bad Hersfeld-ben – mondja Christian Kraehling a Ver.di, a szolgáltatási szektor egyesült szakszervezetének aktivistája. – Az én raktáram főleg ruhaneműket, cipőket és különböző szeszes italokat küld ki a vevőknek.”

Az Amazon semmilyen védelmi intézkedést sem vezetett be

Hogy megfeleljenek ennek a sosem látott váratlan többletkeresletnek, újabb alkalmazottak kellenek. Március 16-án az Amazon bejelentette, hogy 100 000 ideiglenes dolgozót vett fel, és ez csak az USA-ban. Adjuk ezt hozzá a 800 000 állandó foglalkoztatotthoz és a más kontinenseken, illetve a munkaközvetítő cégeken keresztül alkalmazottakhoz, és akkor jól látszik, hogy nem kevesebb mint egymillió munkás adja a cég ipari hadseregét. „Nagy-Britanniában – állapítja meg Mick Rix a GMB szakszervezet országos koordinátora az Amazonnál – a dolgozók többsége most heti 50 óránál többet dolgozik, és nem ritka a több mint 13 órás napi munkaidő. A túlórázás tömeges.”

Eközben pedig a cég Seattle-beli (Washington állam) székhelyén a vezetők bizalmas információk tömegeit halmozzák egymásra a dolgozók Covid-19-es fertőzöttségéről. Március 1-én az Amazon hivatalosan is elismerte az első két olaszországi esetet. Március 3-án megvolt az első amerikai beteg. És márciusban végig egyre több eset jelent meg az olasz, francia, spanyol, német és persze amerikai raktáraikban anélkül, hogy az online kereskedő cég a legtöbbet hivatalosan is elismerte és bejelentette volna, mondják a szakszervezeti vezetők.

Madrid külvárosában, San Fernando de Henares-ben a Szakszervezeti Konföderáció Munkásbizottságainak (CCOO) főtitkára Douglas Harper haragosan mondja: „Március 19-én itt hivatalosan négy pozitív esetet tartunk nyilván. De a valóságban legalább száz beteg dolgozónk van, akik a koronavírus-fertőzés tüneteit mutatják. Mind kapcsolatban voltak a munkahelyükön a négy pozitív esettel.” A sürgősség miatt a CCOO a madridi raktár azonnali bezárását követelte és teljes fertőtlenítésüket. Az Amazon ezt megtagadta. „Ahelyett, hogy készítettek volna egy felmérést a raktárházban – folytatja Douglas Harper –, a cég közvetített munkaerőt vett fel a betegek helyére. Egyesek alig dolgoztak néhány napot, és már ők is betegek lettek, tünetekkel.”

Ez történt egy francia közvetített munkásnővel is, aki a Lauwin-Planque (Nord) telepen éjszakai műszakban dolgozott. „Március 7-én léptem be az Amazonhoz – meséli nekünk telefonon, mert lázas. – Tíz nappal később az orvosom koronavírusot diagnosztizált, és kiírt betegállományba. Megkerestem a HR-t hogy jelezzem nekik, és hogy intézkedhessenek a többiek védelmében. Azt válaszolták, hogy engem az Adecco (egy munkaerőközvetítő cég) vett fel az Amazonhoz, tehát nekik nincs velem semmi dolguk! Az Amazon semmilyen védelmi intézkedést sem vezetett be a helyszínen. Pedig az öltözőtől a beléptetőig és persze a munkahelyig mindenütt egymás nyakán vagyunk.”^[i] Ugyanez és ugyanígy játszódott le Barcelonában és az olasz raktárakban is, Émilie-Romagne-ban, Piémontban és Lombardiában.

Márciusban a szakszervezeti aktivisták végig a hónap folyamán követelték a védőfelszereléseket (maszk, védőszemüveg, fertőtlenítő gél). De hiába. Japánban az odawarai (Kanagawa megye) raktárházban egy alkalmazott március 20-án elmondta, hogy az étkezési előtti vizes-alkoholosgél-automata felállításán kívül a koronavírus ellen semmilyen védőintézkedés sem történt: „Egy menedzser azt mondta nekünk, hogy ha betegek leszünk, az a mi hibánk, és nekünk kell betartanunk a biztonsági távolságot. És figyelmeztetett minket, hogy hiányzás esetén nem kapunk bért. Nyomást gyakorolt, hogy lázasan is jöjjünk dolgozni.”

Ronan Bolé, az Amazon Logisztika Franciaország elnök-vezérigazgatója március 19-én elismerte a szakszervezeti aktivisták előtt, hogy biztonsági szempontból vannak hiányosságok a raktáraikban, és elfogadta, hogy „javítani kell a dolgokon”. Muriel Leblanc szerint – ő a felelős munkaügyi orvos a Montelimar-i raktárházban – „az egészségügyi megelőzés céljából jobb lenne leállítani a vállalat tevékenységét.” Sébastien Deplanche, a Sevrey-i raktárház munkaügyi ellenőre a maga részéről azt javasolja, hogy „a dolgozókat izolálni kellene még abban az esetben is, ha nincsenek tünetek.” Ebből a szempontból azonos véleményen van a lengyel, spanyol, olasz és francia szakszervezetekkel, amelyek mind a bezárás mellett vannak, vagy legalábbis azt javasolják, hogy a csomagösszeállítás és -küldés kizárólag az orvosi és az élelmiszertermékekre korlátozódjon. Közben pedig több mint száz francia alkalmazott élt „a visszavonulás jogával”, amire az Amazon emailben a következő választ küldte el: „A higiéniai körülmények az Önök munkahelyén megfelelnek a COV19 előírásoknak (a HR ezt megerősítette). A munkakörülmények semmilyen súlyos és azonnali veszélyt sem jelentenek, és a kormány állásfoglalásának megfelelően »a visszavonulás jogukat« nem érvényesíthetik, így hiányzás esetén nem kapnak bért.”

Olaszországban a szakszervezeti képviselők sztrájkfelhívást tettek közzé annak érdekében, hogy a Seattle-i óriás betartsa a munkások védelmét előíró protokollszabályokat, amelyekről március közepén írtak alá megállapodást a gyáriparosok képviselői, a kormány és a szakszervezetek. „De sajnos, amikor a média figyelme a túlterhelt olasz kórházak drámai helyzetére összpontosul, és amikor minden tiltakozó csoportosulást szigorúan betiltottak, nagyon nehéz felhívni a lakosság figyelmét azokra az egészségügyi kockázatokra, amelyeket az Amazon-raktárak jelentenek az egész lakosság számára” – sajnálkozik Massimo Mensi, a CGIL országos koordinátora.

Hogy arra ösztönözze a dolgozóit, hogy egymás hegyén-hátán csoportosuljanak a potenciálisan fertőzött telephelyeken, a vállalat elképesztő intézkedést fogantatosított: bért emelt. Ideiglenesen a logisztikai munkások óránként 2 dollárral többet kapnak az USA-ban és 2 euróval többet egyes európai országokban – a lengyelek, akik a legtöbb csomagot egyébként Németországban küldik, meg kell elégedjenek 60 centime-mal – ennek összköltsége 350 millió dollár. „Gondolhatja, hogy semmi kifogásom sincs a béremelések ellen – magyarázza Mick Rix Angliában. – De ez a döntés megsokszorozza a beteg munkások számát a raktárházakban. Akik pedig más munkásokat is megfertőznek, ezért még több közvetített munkaerőt vesznek majd fel. Az Amazon stratégiája nemcsak veszélyes, de teljesen felelőtlen is.”

A fellépés hatására az online áruház végül is elszánta magát, és bezárt, illetve fertőtlenített néhány telepet, így március 19-én a New York-i LaGuardia repülőtér melletti, Queens kerületi raktárházát. Jeffrey Preston (Jeff) Bezos, az Amazon elnökvezérigazgatója ma már „kizárólag fontos termékeket akar raktározni és kiszállítani.”^[ii] „A videojátékok is a fontos cikkek csoportjába tartoznak, hiszen ezekkel lehet lekötni a gyerekeket” – magyarázta el a szakszervezeti képviselőknek Ronan Bolé. Március 21 óta, az Amazon azt mantrázza a médiának, hogy nem szállít ki csak „fontos” termékeket – de anélkül, hogy meghatározná, mit tekint fontos terméknek. És öt nappal a bejelentés után még mindig lehetett pl. GPS-nyakörvet rendelni a kutyasétáltatáshoz.

A példa arra figyelmeztet, hogy oksági kapcsolat van a digitális óriáscég által a fogyasztóknak mint magán embereknek nyújtott szolgáltatások és a gyakran eltitkolt közösségi károk és hátrányok között. Pedig ezen a gazdasági modellen nyugszik a mai társadalmi berendezkedés. „Az Amazon évek óta megpróbálja elkerülni az adófizetést azzal, hogy adózásra optimalizálja a különböző országokban bonyolított tevékenységeit” – emlékeztet minket Christy Hoffman, annak az UNI Global Union nemzetközi konföderációnak a főtitkára, amely egybe fogja az Amazonnál jelenlevő különböző szakszervezeteket. – És most épp ez a cég profitál a legtöbbször ebből a történelmi válságból! Hát lenne min változtatni” – gondolja.

Fordította: Morva Judit

^[i] Megismételt kérdésünk ellenére se az Amazon, se az Adecco nem volt hajlandó válaszolni a kérdéseinkre.

[i] A message from our CEO and founder [Az elnök-vezérigazgató és alapító üzenete az Amazon cég blogján], 2020. március 21., <https://blog.aboutamazon.com/company-news/a-message-from-our-ceo-and-founder>).

Neoliberális gazdálkodás Braziliában

Anne Vigna

Húszezer sztrájkoló, százharminc leállt gyár, fűrótorony és olajfinomító... A brazil kőolajágazat még soha nem tapasztalt akkora sztrájkot, mint 2020 februárjában. Sergio Borges Cordeiro, a Rio de Janeiró-i Kőolajipari Dolgozók Egységes Szövetsége (FUP) vezetőségének tagja szerint a megmozdulással a sztrájkoló „figyelmeztetni akarják a lakosságot” egy fenyegető veszélyre: „A kormány privatizálni akarja a Petrobras-t”. A Petrobras-t [Petróleo Brasileiro = Brazil Olaj]?! A fekete arany brazil óriása a legnagyobb latin-amerikai cég vegyesvállalatként született, 1995-ben még 75%-a állami tulajdonban volt, szemben a mai 50,2%-kal.

Pedig, ha hihetünk a kormánynak, a Petrobras értékesítése nincs napirenden. Amikor 2019 júliusában a gazdasági miniszter, Paulo Guedes bejelentette „ambiciózus” programját bizonyos állami vállalatok átengedéséről a magánszektor számára, tizenhét vállalatot említett, pénzügyi szolgáltatóktól kezdve szerencsejátékokon és pénzjegynyomdán keresztül egészen bankokig. A lista néhány olyan „gyémántot” is tartalmazott, mint Dél-Amerika legnagyobb áramtermelője, az Electrobras, vagy a Sao Paulo államban, Santos-ban található legnagyobb latin-amerikai kikötő. A Petrobras-ról azonban nem volt szó...

Lopakodó privatizálás

Paranoiába süppedtek volna a vállalat dolgozói? Nem egészen. A vállalat nevét ugyan nem említették, de benne volt a levegőben. Paulo Guedes soha nem rejtette véka alá erre vonatkozó ambícióit, és egy hónappal később meg is erősítette, hogy „privatizálni szándékozik a vállalatot”.^[1] Pedig a terv nagyon népszerűtlen, és nemcsak a fegyveres erőknél belül.^[2] A Datafolha Intézet 2019 augusztusában végzett felmérése szerint a brazilok 65%-a ellenzi a Petrobras privatizálását (miközben 27%-uk tartja kívánatosnak). Hogy mit lehet tenni, ha a lakosság helytelenít egy tervbe vett lépést? Tagadni kell a szándékot: „A Petrobras privatizációja nem szerepel a szövetségi kormány tervei között” – igyekszik megnyugtatni az embereket 2020 februárjában Salim Mattar, a Gazdasági Minisztérium privatizációért felelős államtitkára.

Nos, akkor lesz privatizáció vagy nem? A kérdésre adott válasznak végül is nincs túl nagy jelentősége, ugyanis – a hatalom ellentmondásos nyilatkozataitól függetlenül – a vállalat kiürítése ténylegesen már el is kezdődött. „Olyasmi ez, mint amikor egy bérházat lakásonként adnak el, itt ágazatot privatizálnak ágazat után – magyarázza Felipe Coutinho, a Petrobras Mérnökei Egyesületének (AEPET) elnöke. – Természetesen a vezetés szívesebben használja a »tőke kivonási stratégia« elnevezést.” Hogy mi az oka a kis lépések módszerének? Először is a Petrobras mérete, a gyöngyszem ugyanis meghaladja a legtöbb tőzsde lehetőségét. Másodszor, és főleg az, hogy mindenképpen meg kell kerülni a Kongresszust. „A Petrobras eladásához ugyanis a Kongresszus beleegyezése lenne szükség ugyanúgy, mint bármely más állami vállalat esetében. Márpedig a kormánynak nincs többsége a képviselők és a szenátorok között.”

A kőolajipari óriás felszeletelése nem mindig tartozott Brazília tervei közé. Az ötlet Michel Temer elnök ideiglenes kormányában (jobboldali Brazil Demokratikus Mozgalom) 2016-ban vetődött fel a baloldali munkáspárti (PT) Dilma Rousseff elnök felmentése után. Azt megelőzően a Petrobras kulcsszerepet játszott az állami gazdaságirányításban. Főleg miután 2005-ben hatalmas olajlelőhelyeket fedeztek fel a tengerben 5000-7000 méter mélységben egy helyenként 2000 méteres vastagságot is elérő kősóréteg alatt. Luiz Inacio Lula da Silva (Munkáspárt) elnöksége idején (2003–2010 között) Brazília a Petrobrasban látja a gazdaságfejlesztés eszközét: az elnök szerint a hatalmas kőolajvagyon beindíthatja a hajógyárak fejlődését, ösztönzően hathat a kutatás-fejlesztésre, felvirágoztathatja az alvállalkozói szakmákat és munkahelyek ezreit teremtheti. Egyszerűen megkönnyítheti az ország fejlesztését az ipari szektorban. Ebben az időszakban a Petrobras párhuzamosan bővíti a kőolaj kitermelést és az olajfinomítók kapacitását: a termelésre, a feldolgozásra és az értékesítésre egységes egészként tekintenek.

Dilma Rousseff 2016. augusztus 31-i elmozdítása gyökeres fordulatot hoz. A vállalat új vezetése elhatározza, hogy a kősóréteg alatti olajmezőkben rejlő tartalékok kitermelésére összpontosít abban a reményben, hogy ezzel pénzügyi mozgásteret teremtsen, még akár azon az áron is, hogy eladja az úgynevezett „logisztikai” tevékenységei többségét. 2017-ben 34 000 üzemanyag-töltő állomásának (BR distribudora) 70%-át piacra bocsátja. 2019-ben az ország északi részében húzódozó 4 500 kilométeres gázvezeték-hálózat, a *Transportadora Associada de Gás* (TAG) tőkéjének 90%-a a francia Engie és a kanadai letéti bank, a Caisse de dépôts canadienne tulajdonába kerül 7,8 milliárd euróért. A Petrobras megszünteti az összes tevékenységét külföldön: Afrikában (Nigéria, Angola, Gabon, Benin és Egyenlítői-Guinea); Dél-Amerikában (Argentína, Uruguay, Chile, Kolumbia és Paraguay), ahol megválnak vegyesvállalati részesedéseitől a kőolaj kitermelésében és elosztásában; valamint az Egyesült Államokban, ahol 509,7 millió euróért eladja pasadenai finomítóját a Chevronnak. 2020. február végén a társaság elnöke, Robert Castello Branco bejelenti, hogy eladja a Gaspetro 10 000 kilométeres gázelosztó-hálózatában birtokolt 51%-os tőkerészesedését. Ígéri, hogy a Petrobras még ugyanebben az évben megválnak tizenhárom Braziliában működő kőolaj-finomítója közül nyolctól. A vállalat nitrogénműtrágya-, petrokémiai és bioüzemanyag-gyárait is

fel akarja adni, akárcsak az onshore (felszíni) és az offshore (sekélytengeri) kitermelő egységeit. Persze szó sincs „privatizációról”!

Kinek hoz hasznot?

A stratégia eredményekkel is jár: 2020 januárjában a Petrobras termelése – történelme során első ízben – meghaladja a napi 4 millió hordós kőolaj-egyenértékes küszöböt, ami 100%-os ugrást jelent 2012-höz képest.^[3] A Rystad Energy energiainduló egyik jelentése szerint^[4] a Petrobras az a vállalat, amelynek a termelése a világon a leggyorsabban növekszik. Termelése alapján 2030-ra a világ legnagyobb nemzeti vállalatává válhat, megelőzve az orosz Rosznyeftyet és kínai PetroChinát.

2019-ben a nyeresége is rekordot ért el. 2013-ban 50 milliárd euró üzleti forgalma és 4,7 milliárd euró nyeresége volt. 2019-ben az első szám 21%-kal, míg az utóbbi több mint 130%-kal nőtt a tőke kivonás, a termelésnövekedés és a költségcsökkenés együttes eredményeként. Ugyanerre az évre vonatkoztatva a bértömegből 8,9%-ot faragtak le (4 év alatt összesen 22 900 munkahelyet szüntettek meg), ám a 2020-ra jelzett osztalékok meredeken emelkednek: a 2018-as 1,6 milliárdról 2,7 milliárd euróra...

William Nozaki-t, a Kőolaj, Földgáz és Bioüzemanyag Stratégiai Tanulmányok Intézetének (NEEP) kutatóját nem kábitják el a tetszetős eredmények:

„A Petrobras mind a magán-, mind az állami szektorban az ágazat egészével ellentétes irányban halad. Míg a többi vállalat általában tevékenységeinek „integrálására” törekszik, hogy ellenőrzése alatt tartsa az egész láncolatot, azaz a termelést, az elosztási hálózatot, az értékesítést és a származtatott termékeket, röviden, jelen legyen mindenhol »az olajkúttól a benzinkútig«, addig a Petrobras ezentúl megelégszik a nyersolaj exportálásával. Ez visszavonulás, és annál is kevésbé érthető, mivel rendelkezett azokkal a berendezésekkel, amelyek lehetővé tették volna, hogy ne korlátozza tevékenységét a termelésre.”

Következmény: 2016 óta Brazília a kisebb hozzáadott értékű nyersolajexportját növeli, de... több benzint és dízelolajat importál. Az export zömében Kína felé irányul, a benzin pedig 60%-ban az Egyesült Államokból származik. Innen a nem túl hízelgő „a XXI. század új gyarmata” elnevezés, amellyel a Petrobras Mérnökei Egyesülete (AEPET) illetve. Régen Brazília cukornádat exportált, és porcukrot importált. Ma nyersolajat exportál, és benzint importál. Ez a logika nem túl meggyőző, főleg akkor, amikor zuhan a nyersolaj hordónkénti ára a koronavírus okozta válság miatt.

A Petrobras ezt a tőke kivonási stratégiát a túl nagy adóssággal magyarázta, amely a vezetők szerint a rossz irányítás és a 2014 után feltárt korrupció következménye. 2015-ben a cég adóssága elérte a 100 milliárd dollárt 64,3 milliárd eurós üzleti forgalom mellett: ekkor a világ egyik legeladósodottabb cégeként tartották számon. Adriano Pires, a Brazil Infrastrukturális Központ elnevezésű magántanácsadó ügynökség tanácsadója szerint a tényállás egyszerű: „A Petrobrast a Munkáspárt tette tönkre. Szabályozták a benzin árát úgy, hogy megfékezzék az inflációt. És arra kényszerítették a vállalatot, hogy finomítókat építsen északkeleten mesterséges munkahelyteremtés céljából. A korrupcióról nem is beszélve.” Másképp fogalmazva, az állam beavatkozása és próbálkozása, hogy a nagyvállalatot használja fel az ország fejlődésének biztosítására, a tásaság hanyatlásához vezetett, miközben táptalajt nyújtott a visszaélésekhez. Gilberto Bercovici, a Sao Paulo-i Egyetem Jogi Fakultásának professzora és egy a témáról szóló tanulmány szerzője^[5] más olvasatot kínál a helyzetre: „A Petrobras csődje csak mítosz, amely arra szolgál, hogy igazolja a privatizációt.” Emlékeztet rá, hogy az adósság nem feltétlenül rossz, amennyiben a jövőbeli tevékenységet készíti elő, és hogy „a cég eladósodása egy 2009 és 2014 között megvalósult 272 milliárd eurós beruházás eredménye, amelynek célja a mélytengeri fúrások kézbentartása volt. Semmiképpen sem a korrupciónak tudható be, ahogy azt el akarták hitetni. Az adósság jelentős volt ugyan, de a projektek rentábilisak. Ez mára már látható.” A kőolajkitermelés területén, mindezek eredményeként, ma úgy tekintenek a Petrobras-ra, mint a „deep offshore” vagy mélytengeri lelőhelyek feltárásának csúcsvállalatára.

A vállalat eladásának szándéka azonban nem annyira gazdasági megfontolásból, inkább a világ egyfajta ideológiai olvasatából következik: a Petrobras jelenlegi elnökét közeli barátja, a gazdasági miniszter nevezte ki. Mindketten a Chicagói Egyetemen végeztek az 1970-es évek végén. Meggyőződéses monetáris szemléletük alapján ezért mindketten úgy vélik, hogy az állam nem versenyezhet a piaccal: így aztán többé-kevésbé burkoltan a privatizációk felgyorsítása mellett foglalnak állást. És a 2018-ban megválasztott államfő, Jair Bolsonaro hallgat rájuk: kormánya eladta a Petrobras által birtokolt részvényeket mind a Nemzeti Fejlesztési Bankban (BNDES), mind a Gazdasági Pénztár elnevezésű állami bankban, 50,2%-ra csökkentve ezzel az állami ellenőrzést, szemben a 62,7%-kal Bolsonaro színrelépésekor.

Ugyanígy, 2005-ös felfedezésük után a kősómezők alatti olajtartartalmait Brazília árverésre bocsájtotta, megtartva az „elővásárlási jogot” a konkurenciával szemben, amit a „zsákmány” feltárása érdekében tett beruházások indokoltak. A Petrobras így megszerezte a legfontosabb áruba bocsájtott telepeket. Azon túl, hogy a jelenlegi kormány el akart törölni egy intézkedéscsomagot, mert úgy tekintett rá, mint a Petrobras „privilégiumára versenytársaival szemben”^[6], többszörösére növelte az olajkészletek kiadását is. Az INEEP szerint az Exxon, a Total és a BP ma 11,6, illetve 4 milliárd barrel kitermelhető kőolaj felett rendelkezik a kősóréteg alatt. Mivel mindenképpen be akarta csalni a multinacionális vállalatokat,

Brazília enyhítette még a „helyi tartalom” követelményét is, azaz a külföldi cégek kötelezését, hogy Brazíliából származó eszközöket és technológiákat használjanak a kőolaj-tartalékok kitermelésére.

Állami veszteség, magán nyereség

A Brazíliában jelenleg érvényben lévő ideológia szerint a verseny és a nyitottság mindenképpen elősegíti a beruházást, nincs szükség szabályok előírására: „A túlzott szabályozás elriasztja a piacot – állítja Décio Oddone, a Brazília energiapiacának szabályozásáért felelős Nemzeti Kőolajügynökség (ANP) elnöke. – Mindent megteszek, hogy megnyissam ezt az ágazatot a versenytársak előtt, hogy növeljék a beruházásokat, amire a Petrobras már nem képes.”

Az állítás megmosolyogtatja William Nozakit: „Állandóan azt halljuk, hogy a magánszektor »végre« tud majd beruházni, ha az állami szektortól helyet kap. Ám a történelem arra tanít bennünket, hogy a dolgok nem így történnek.” 1954-ben Getulio Vargas elnök szeretett volna létrehozni „egy privát tőkével működő nemzeti olajvállalatot”. A magántőke nem jött, nem érdekelt a kőolajkitermelés egy ilyen hatalmas területen. Ezért jött létre a Petrobras nemzeti vállalként, amelynek 20 éven át, mielőtt megtalálta első lelőhelyeit, egyedül kellett beruháznia.

Semmi sem változott 1997-ben, amikor Fernando Henrique Cardoso neoliberais kormánya véget vetett a Petrobras monopóliumának az ország szénhidrogénjei felett: a magánszektor ekkor sem lépett az állami helyébe a feltárás érdekében... „Az 1997–2007 közötti évtizedben – teszi hozzá William Nozaki – senki nem vállalta a mélytengeri kutatás kockázatát. A Shell és a Chevron egy időben tanulmányozta a kérdést, de később visszakozott, mivel túl nagy kockázatot látott benne. A Petrobras tehát egyedül vágott bele a vállalkozásba.”

Összefoglalva: az állami szektoré a költséges feltárás, a magánszektoré pedig a jól jövedelmező kitermelés.

A szerző újságíró (Rio de Janeiro)

Fordította: Margittai Ágnes

[1] Guedes retoma processo de privatização da PetrobrasPetrobras iniciado na gestão Temer [Guedes folytatja a Petrobras privatizációs folyamatát, amelyet a Temer-kormány indított], *Estadão de SP*, São Paulo, 2019. augusztus 22.

[2] L. Raúl Zibechi: Que veulent les militaires brésiliens ? [Mit akarnak a brazil katonák?], *Le Monde diplomatique*, 2019. február.

[3] Agência nacional do petróleo.

[4] *Ucube Research and Analysis*, Rystad Energy, 2019. november

[5] Gilberto Bercovici: A inconstitucionalidade do regime de desinvestimento de ativos das sociedades de *economía mixta* [A vegyes gazdasági társaságok eszköz-leválasztási rendszerének alkotmányellenessége], *Revista de direito*, Associação dos advogados da caixa econômica federal (ADVOCEF), Brasília, 2019.

[6] Perda de preferência não incomoda Petrobras [A preferencia elvesztése nem zavarja a Petrobras-t], *Valor econômico*, São Paulo, 2020. január 21.

Stefan Zweig, avagy lehet-e irtózni a politikától

Antony Burlaud

Stefan Zweig osztrák író (1881–1942) egész életében gyanakvással tekintett a politikára.

Az első világháborúban nyilvánosan is kiállt – Romain Rolland nyomdokaiban – a béke és a megegyezés mellett. Ám ahogy a *L'Esprit européen en exil*^[1] [Az európai szellem száműzetésben] kiadói rámutatnak, a későbbiekben távol tartotta magát a túlságosan heves vitáktól és az olyan zavaros helyektől, mint a politikai pártok. A „belső béke” elszánt szószólójaként, a kihalóban lévő „európai szellem” élharcosaként úgy érezte, „felül áll a békétlenségen”. Romain Rolland nőgátásai ellenére – *a politika a létezéshez, sőt, az esztétikum létrehozásához is nélkülözhetetlen körülmények együttese. Semmit nem nyerünk vele, ha közömbösen viszonyulunk hozzá. Ezek a körülmények ugyanis létrejönnek akár velünk, akár ellenünk* – ragaszkodott a függetlenségéhez, és szilárd meggyőződéssel bírálta azokat a barátait, magát Romain Rolland-t is vagy Jean-Richard Bloch^[2]-ot is, akik a Francia Kommunista Párt útítársaiként szívvel-lélekkel elkötelezték magukat.

Hitler hatalomra jutása, Európa politikai polarizálódása és a menetelés a háború felé összetörte Zweig konfliktuskerülő ábrándjait. Választania kellett, ki mellé áll. Ám ösztönös antifasisztaként is próbált kivágni, óvatosan mérlegelte nyilvános megnyilatkozásait, gyanakodva kerülte az antifasiszta folyóiratokat, és – ahogy Klaus Mann a szemére vetette – „vérszegény határozatlanságról” tett tanúbizonyságot. Csak 1934-ben, miután könyveit tűzre vetették, és házkutatást végeztek nála, szánta rá magát végre az önkéntes száműzetésre, egy eltűnt világ nosztalgiájával a szívében. Igaz, Londonban, New Yorkban, majd Brazíliában, ahol 1940-ben letelepedett, megengedett magának néhány kritikus fellépést a Birodalom és szövetségesei ellen. Ám erősebb volt benne a kísértés, hogy hátat fordítson a politikának, ugyanúgy, ahogy egy 1941-es írásának szereplői, a horgászok tették a Szajna-parton 1793. január 21-én, akik higgadtan figyelték pecabotjaikat néhány lépésre a tértől, ahol éppen lecsapott a guillotine XVI. Lajosra. Tudjuk jól, hogyan fejeződött be ez a „politikától ostromlott élet”: 1942. február 22-én Zweig és felesége, Lotte öngyilkos lett.

Minden bizonnyal ez a személyes dráma táplálta Zweig életművének legjelentősebb részét: a történelem valóságába ütköző intellektuelét, akinek szeme láttára dől romba világa és az eszményei. Ez a dráma hatja át csodálatos önéletrajzát, *A tegnap világát*, de a reneszánszról és a reformációról szóló „történelmi” munkái^[3] is ebből merítenek. Akár Erasmust kelti életre, a humanisták szószólóját a nagy lutheri hullámveréssel szemben, akár a toleráns protestáns Castellion és a kálvinista erőszak összeütközését idézi fel vagy éppen Montaigne-t, aki tornyába-könyvtárába visszahúzódva igyekszik „önmaga” maradni a vallásháborúk kellős közepén, Zweig mindvégig a saját drámáját írja le: a mérsékelt emberét a nagy konfliktusok idején, a gondolkodó emberét a fanatizmus idején, a független egyénét a tömegek korában. Heroikus az összecsapás és megrázó a kép. De a csata – mind Zweig, mind hősei esetében – előre vesztesre ítéltetett.

Antony Burlaud az ENS Ulm volt hallgatója, politológiai doktorandusz, specializációja a szocializmus története.

Fordította: Margittai Ágnes

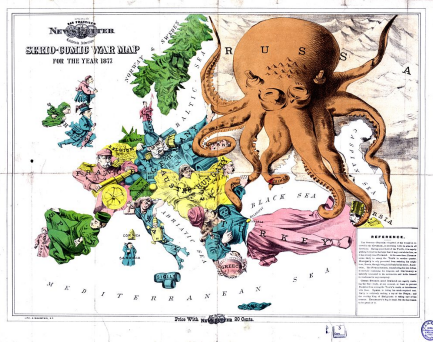
[1] Stefan Zweig: *L'Esprit européen en exil. Essais, discours, entretiens 1933–1942* [Az európai szellem száműzetésben. Esszék, tanulmányok, 1933–1942], Bartillat, Paris, 2020, 415 oldal.

[2] Stefan Zweig és Jean-Richard Bloch, *Correspondance (1912–1940)* [Levelezés (1912–1940)], Éditions universitaires, Dijon, 2020.

[3] Stefan Zweig: *Grandeur et tragédie d'Érasme de Rotterdam* [Rotterdami Erasmus tragédiája] és *Castellion contre Calvin* [Castellion Kálvinnal szemben] vagy *Conscience contre violence* [A lelkiismeret az erőszakkal szemben], Les Belles Lettres, Paris, 2019, valamint *Montaigne*, Le Livre de poche, Paris, 2019.

A ruszofóbia története

Guy Laron

Egy macchiavellisztikus autokrata, aki Moszkvából akarja aláásni a szabadságot és a demokráciát; sötét machinációkat folytató, mindenható biztonsági szolgálatok, amelyek befonják csápjakkal az egész világot; egy barbár ázsiai ország, amely a nyugati civilizációt fenyegeti: az orosz hatalomnak e karikatúraszerű képei nem várták meg Vlagyimir Putyin érkezését a Kremlbe, már korábban is elárastották a nyugati világot. Az első nyomok a XV. századra vezethetők vissza.

A XIX. században a dühödt oroszellenesség akkora méreteket öltött, hogy az intellektuális elit külön kifejezést talált ki rá: a „ruszofóbia” egyszerre jelöli azokat, akik irracionális félelmet táplálnak Oroszországgal szemben, valamint azokat, akik tudatosan túlozzák el a veszélyt, amellyel Oroszország fenyeget.

E pánikrohamok nem a semmiből keletkeztek. A ruszofóbia a XIX. században és a XX. század elején érte el csúcspontját, egy olyan korszakban, amikor növekedtek a társadalmi egyenlőtlenségek, és ez maga után vonta a munkásmozgalom egyre fokozódó nyomását a helyzet javítására. Lehet, hogy a ruszofóbia csupán a vagyonos elit ravasz praktikája volt annak érdekében, hogy elkerülje a kínos témákat?

Ezekben az időkben az európai liberális elitrétegeket megszállottan kísérti Oroszország, különösen Nagy-Britanniában. 1817-ben, alig két évvel a napóleoni háborúk után, egy brit napilap, a *Morning Chronicle* azt bizonygatja, hogy „az oroszok legfőbb szándéka a területszerzés”, Sir Robert Wilson tábornok pedig újra felkapottá tesz egy áldokumentumot: „Nagy Péter testamentumát”.

Sir Robert Wilson először 1812-ben olvasta a dokumentumot, abban az évben, amikor Napóleon hadserege lerohanta Oroszországot, büntetésképpen, mert az felújította kereskedelmi kapcsolatait a legádázabb ellenségével, Nagy-Britanniával. A keletre rendelt Sir Wilson akkoriban összekötőként szolgált az orosz katonai parancsnokság mellett, hogy összehangolják erőfeszítéseiket a franciák ellen. A véletlenül kezébe került dokumentum egy Nagy Péternek (1672–1725) tulajdonított tervet tartalmazott, amelyet állítólag azért hagyott utódjaira, hogy ellássa őket tanácsaival az Orosz Birodalom terjeszkedési lehetőségeiről a Közel-Kelet és Kelet-Európa meghódítása révén. A „Tél tábornok” által legyőzött francia csapatok visszavonulóban hátra hagytak néhány példányt e „testamentumból”.

Sir Wilson ekkor még tökéletesen tisztában van vele, hogy hamisítvány került a kezébe, Franciaország által bevetett propagandaeszköz a Napóleon által elhatározott invázió legitímálására. Ez mégsem akadályozza meg abban, hogy öt évvel később magáévá tegye a benne szereplő állításokat. Egy 1817-ben kiadott könyvben megjövendöli, hogy Oroszország keményebb ellenség lesz, mint a legyőzött Franciaország. Ugyanakkor, mivel részt vett a háborúban, nagyon is tisztában van vele, milyen döntő szerep jutott az orosz szárazföldi hadseregnek a francia császár vereségében. Am egyszer csak mindez távoli emlékké alakul át. Vajon mi magyarázza a hirtelen fordulatot?^[i]

Nagy-Britannia három évszázadon keresztül baráti kapcsolatokat ápolt Oroszországgal. A hatalmas országban, amelynek erőforrásai kimeríthetetlennek tűnnek, a britek a XVI. század óta találnak elegendő kendert, kátrányt, lenvásznat és szerszámfát, minden alapvető nyersanyagot flottájuk fejlesztésére. A XVIII. században az orosz vasérc ugyancsak jelentős szerepet játszik az angol ipar kibontakozásában. És amikor a XIX. század elején a brit technológia elavulttá teszi az orosz fémgyártást, Moszkva átáll a masszív gabonaexportra. Így aztán az orosz gabonafélék szolgálnak eleségül Manchester és Liverpool éhező munkásainak. Cserében Oroszország hozzájuthat a brit technológiához.

A XIX. század fordulóján azonban Moszkva hátat fordít a szabadkereskedelmi politikának. I.Sándor (1801–1825) és I. Miklós (1825–1855) azzal veri a mellét, hogy a nemzeti ipart ösztönzi, amikor védővámrendszert vezet be, és így megakadályozza, hogy Nagy-Britannia elhelyezze termékeit az orosz piacon. Az ország bürokrata hivatalnokai is zaklatni kezdik az angol kereskedőket. Így aztán a két ország kereskedelmi mérlege egyre inkább elhajlik Oroszország javára.^[ii]

Moszkva mindemellét nem elégszik meg azzal, hogy érvényre juttassa gazdasági érdekeit. A napóleoni háborúk óta a cári birodalom kelet és dél felé is terjeszkedik. Betörései az ottomán birodalomba 1853 és 1856 között háborúhoz vezetnek a francia–brit koalícióval a Krímben. Mi több, a kaukázusi és közép-ázsiai orosz hódítások után tartani lehet a brit birodalom koronaékszere, India lerohanásától is.

A Sir Wilson könyvének megjelenését követő évtizedekben Nagy Péter állítólagos „testamentuma”, amelyet még mindig Oroszország ellenséges szándékainak nyilvánvaló bizonyítékaként lobogtatnak, továbbra is viták tárgyát képezi Európában. Ebben az időszakban mindenki hiteles dokumentumnak tekinti, a magyar, lengyel és baltikumi nacionalistáktól – az orosz elnyomás áldozataitól kezdve – Marx és Engelsen keresztül (akik soha nem bocsátották meg I. Miklósnak a

forradalomellenes beavatkozásait Lengyelországban és Magyarországon), egészen a brit konzervatívokig. Olyannyira, hogy 1876-ban egy brit diplomata fel is veti a témát II. Sándornak. „Minden, amit mondtak vagy leírtak Nagy Péter testamentumáról, illetve II. Katalin cárnő szándékairól, merő fantazmagória”^[iii] – válaszolta kategorikusan a cár. Egészen 1859-ig kellett várni, hogy a tudósok is véleményt nyilvánítsanak, és 1879-ig, hogy közös megegyezésre jussanak a hamisításról. És mégis, még egy évszázad elteltével is akadtak, akik továbbra is erre a dokumentumra hivatkoztak, mint amely – akár egy új rosettai kő – segíthet megfejtetni az orosz külpolitika lényegét.

Oroszország nyugtalanságot keltett képzelt lehetőségei miatt is. A britek ezen a téren is hajlamosak voltak felnagyítani a veszélyt. Az ottomán birodalom meghódítása vagy India lerohanása messze meghaladta volna Oroszország erejét. Az orosz hadsereg jelentős méretei ellenére sem volt hatékony, és képtelennek mutatkozott a modern kommunikációs és szállítási technológiák beépítésére, ahogy azt a Krímben 1856-ban, majd a japán fronton 1905-ben elszenvedett veresége is mutatja.

Önjelölt szakértők mégis igyekeznek pánikot kelteni. Amikor a brit kormány a ruszofóbnak nem tetsző külpolitikát folytat, habozás nélkül dühödt támadásba lendülnek. Az egyik ilyen szakértő azzal vádolja az egykori miniszterelnököt, Lord Palmerstont, aki pedig az Oroszországgal szembeni háborús politika képviselője, hogy „nemcsak becsapott áldozata Oroszországnak, hanem cinkosa is Anglia megsemmisítésének tervében.”^[iv]

Pedig a politikai eliten belül nincs konszenzus a Moszkva jelentette fenyegetés valódi méreteit illetően. A brit államférfiak között mindkét tábornak vannak hívei. Míg a konzervatívok, mint Lord Palmerston vagy Benjamin Disraeli, a keményvonalas politikát védik, addig a liberálisok, mint William Gladstone és Richard Cobden, rugalmasabban viszonyulnak a helyzethez. Az eltérő álláspontok mögött valójában eltérő érdekek és politikai taktikák rajzolódnak ki. Az előbbiek a Londoni City pénzügyi világát képviselik, amely a Brit Birodalom elsősorú befektetője. A liberálisok ezzel szemben az Oroszország felé irányuló exportban érdekelt ágazatok, nevezetesen az ipar szószólói.^[v] Egy másik, nem kevésbé elterjedt magyarázat szerint a toryk abban reménykednek, hogy ha eléggé felszítják a ruszofóbia lángjait, el tudják fojtani a szavazati jog kiterjesztésére vonatkozó követeléseket. (1867-ig a népesség 10%-a volt választójogosult, akkor az arány 20%-ra emelkedett.) A liberálisoknak viszont semmi szükségük efféle ravasz furfangokra. Ők ugyanis jó szemmel nézik a választójog bővítésének gondolatát.

1907-ben Oroszország és Nagy-Britannia fegyverszünetet köt a napóleoni háborúk vége óta köztük feszülő látens konfliktust illetően. Az 1917-es Októberi Forradalom azonban új helyzetet teremt. A Szovjetunió rémálomként jelenik meg a brit konzervatívok szemében. Azon túl, hogy az első kommunista állam ellenségesen viseltetik a szabadkereskedelemmel szemben, úgy tekint a szakszervezetekre és az antikolonialista mozgalmakra, mint szövetségeseire, akik támogatni fogják, hogy kikerüljön diplomáciai elszigeteltségéből.

Az 1920-as években a brit konzervatívokat gyötri a félelem, hogy a kommunista felforgató tevékenység és propaganda alapjaiban rendíti meg a Birodalmat, különösen Kínában. Az angol ruszofóbia ezzel át is alakul kommunizmusfóbiává.^[vi]

A konzervatívok nagy alakjait, mint Stanley Baldwint és Winston Churchillt, az is nyugtalanítja, hogy Nagy-Britannia történetében első ízben a Munkáspárt kerül hatalomra. A Ramsay MacDonald által 1924 januárjában megalakított munkáspárti kormánynak tizenkét középosztályból származó tagja van, beleértve magát a miniszterelnököt is. Bármennyire rövidéletű is ez a kormány, azért sikerül kiterjesztenie a munkanélküli segílyt, és megszavaztatnia a Housing Act-ot, amely elsősorban a rászoruló dolgozókat segíti hozzá elérhető árú lakásokhoz. Folytatva a liberális Lloyd George 1916 és 1922 közötti nyitási politikáját, McDonald igyekszik ösztönözni az exportot a Szovjetunió felé, amely nagy vonzerőt jelent a brit ipari gépgyártás számára. A toryk elszántan ellenzik a tervet, és egyfolytában azzal vádolják az 1924-es munkáspárti kormányt, hogy összejátszik Moszkvával.

Közvetlenül az 1924. novemberi választások előtt egy újabb hamis dokumentum kerül elő, ezúttal a konzervatív brit napilap, a *Daily Mail* hasábjain: egy levél Grigorij Zinovjevától, aki akkoriban a világ kommunistáit Moszkva vezetésével tömörítő Komintern, más néven Harmadik Internacionálé élén állt. A levél tartalma látszólag azt bizonyítja, hogy a Szovjetunió megpróbálja a Munkáspárt javára befolyásolni a választásokat. Később bebizonyosodott, hogy a Konzervatív Párt a bomba erejével ható dokumentumhoz a brit hírszerzésen (MI6) keresztül jutott hozzá, ami nem túl meglepő annak ismeretében, hogy a titkosszolgálat és a konzervatív politikusok vezetői ugyanazonokon az elit egyetemeken végeztek, és ugyanazokba a társaságokba járnak. E látványos „felfedezés” után, amelynek nehéz felmérni a hatását, a Konzervatív Párt megnyeri az 1924-es választásokat^[vii].

Ám ez csak a kezdet. A feszült társadalmi hangulat 1926-ban általános sztrájkhoz vezet. A konzervatív kormányt az állítja, kezében vannak a bizonyítékok, hogy a Szovjetunió gerjesztette a szociális megmozdulásokat, holott azok a szénipar összeomlása miatt robbantak ki. 1927-ben a belügyeibe való beavatkozásra hivatkozva London megszakítja diplomáciai kapcsolatait Moszkvával. Az 1930-as évek második felében a brit konzervatívok továbbra is makacsul a Szovjetuniót tekintik Nagy-Britannia első számú ellenségének, a fasiszta Olaszország és a náci Németország erősödése dacára. Antifasiszta szövetség elképzelhetetlennek tűnik tehát a Szovjetunióval.^[viii] Egy jól ismert konzervatív képviselő, Leo Amery 1936-ban tett javaslata szerint „hagyni kell, hogy a három veszélyforrás, Németország, Oroszország és Japán kölcsönösen semlegesítse egymást.” Ezt a stratégiát néhány hónappal később a miniszterelnök, Stanley Baldwin is magáévá teszi: „ha ki kell törnie a háborúnak, jobb szeretném, ha a bolsik és a nácik között zajlana.”^[ix]

Közben Oroszországtól függetlenül bizonyos jelenségek, így a szabadkereskedelem megkérdőjelezése, illetve a munkáspártok és az antikolonialista mozgalmak megerősödése reális veszélyt jelentettek a politikai elitre. A kísértés, hogy egy ún. ötödik hadoszlop akcióit vádolják, több előnnyel is kecsegtetett, de bénítóan hatott egy olyan nemzetközi koalíció létrehozására, amely képes lehet megfékezni a náciizmus felemelkedését.

Anélkül, hogy összetévesztenénk a régmúlt idők ruszofóbiájával, az Oroszországgal szembeni bizalmatlanság erősödése emlékeztet bizonyos epizódokra a múltból. A jövő generációk történészei vajon fel fogják-e állítani a párhuzamot a Zinovjev-levél és a Steele-dosszié között (a brit titkosszolgálat volt ügynökéről elnevezett jegyzőkönyv, amely elsőként vetette fel az összejátszás gondolatát Donald Trump és Oroszország között)? Felteszik-e maguknak a kérdést, hogy egy olyan ország, amelynek éves termelése Spanyolország szintjén van, jelenthet-e ekkora fenyegetést a világrend számára? Sajnálni fogják-e, hogy az instabil nemzetközi helyzet és a nukleáris fegyverkezési verseny idején nem lett felajánlva konstruktív szövetség Vlagyimir Putyin Oroszországának? Észreveszik-e az összefüggést társadalmunk kiáltó egyenlőtlenségei és a ruszofóbia feléledése között? Korai még, hogy választ adjunk ezekre a kérdésekre, de a történelem arra tanít, hogy az oroszellenes érzések ritkán vezettek bölcs politikai döntésekhez.

A szerző a jeruzsálemi Héber Egyetem Nemzetközi Kapcsolatok Tanszékének professzora

Fordította: Margittai Ágnes

[i] Vö. Albert Resis: Russophobia and the “Testament” of Peter the Great, 1812–1980 [A Ruszofóbia és Nagy Péter „testamentuma”, 1812–1980], *Slavic Review*, 44. kötet, n° 4, 1985 tele és John Howes Gleason: *The Genesis of Russophobia in Great Britain [A ruszofóbia eredete Nagy-Britanniában]*, Harvard University Press, Cambridge, 1950.

[ii] Vö. Boris Kagarlitsky: *Empire of the Periphery: Russia and the World System [A periféria birodalma: Oroszország és a világrendszer]* London: Pluto Press, 2008, 81–82, 127–131. oldal és Margaret Miller: *The Economic Development of Russia, 1905–1914 [Oroszország gazdasági fejlődése, 1905–1914]*, Frank Cass, London, 1969.

[iii] L. Albert Resis, *uo.*

[iv] C. W. Crawley: Anglo–Russian Relations 1815–40 [Az angol–oroszl kapcsolatok 1815–40], *The Cambridge Historical Journal*, 3. kötet, n° 1, 1929.

[v] Vö. Kevin Narizny: *The Political Economy of Grand Strategy [A nagy stratégia politikai gazdaságtana]*, Cornell University Press, 2007.

[vi] L. Paul Hanebrink: Quand la haine du communisme alimentait l’antisémitisme [Amikor a kommunistagyűlölet táplálta az antiszemitizmust], *Le Monde diplomatique*, 2019. december

[vii] Richard Norton-Taylor: Zinovjev Letter Was a Dirty Trick by MI6 [A Zinovjev-levél az MI6 piszkos trükkje volt], *The Guardian*, London, 1999. február 4.

[viii] L. Gabriel Gorodetsy: Un autre récit des Accords de Munich [A Müncheni egyezmény más olvasata], *Le Monde diplomatique*, 2018. október, a magyardiplóban 2019 januárban jelent meg: http://www.magyardiplo.hu/index.php?option=com_content&view=article&id=2623

[ix] L. Anne Perkins: *Baldwin*, Haus Publishing, London, 2006.

Veszélyben a sikeres kisgyermekellátás Franciaországban – az online bölcső mögött egy csupa csapda piac

Leïla Shahshahani

Megszüntetés fenyegeti a gyermekgondozási ellátórendszert, nincs elég gyermekpszichiáter, romlik a bölcsődei szolgáltatás színvonala. A gyermekgondozás körében is egyre inkább a magánszektor részesítik előnyben a hatóságok, ami veszélyezteti a közszolgáltatásokhoz való egyetemes hozzáférést, és helyébe a szegény családok ellenőrzését állítják.

Január 14-én a kisgyermekkel foglalkozó szakma és a szülők Franciaország-szerte megmozdultak a kormány által decemberben bemutatott és februárban elfogadni tervezett intézkedései miatt. A reformnak július 1-jétől kellene életbe lépnie, és az a célja, hogy egyszerűsítse a beiskolázási módozatokat. Már 2010-ben is hatalmas tiltakozást váltott ki a „Morano-határozat” (Nadine Morano akkor családügyi államtitkár volt), amely hatályon kívül helyezte a bölcsődéket szabályozó rendeleteket. Noha a 2019. március 23-i és május 23-i akciók hatására az új rendelet – legalábbis papíron – meghatározta, hogy öt csecsemőre egy felnőtt, járóképes gyermeknél pedig nyolcra egy felnőtt jusson, számos ponton kínált kibúvót. Miközben cél a keretlétszám maximális kitöltése, a működési feltételek romlása negatívan érinti a gyermekek biztonságát, fizikai és pszichológiai fejlődését, kényelmét – figyelmeztet Pierre Suesser orvos és a „Ne megőrzőbe adják le a gyermekeket”-csoport koordinátora; ez a csoport a tiltakozás motorjaként összefog minden, a kisgyermekkel foglalkozó szakszervezetet és egyesületet.

A társadalomtudományok humánterületei szerint, amilyenek pl. a neurotudományok, az első évek meghatározó jelentőséggel bírnak a gyermek kiteljesedésében mind kognitív, mind érzelmi, szociális és pszichikai szempontból. A jogvédő most elkészített jelentése aláhúzza a kicsik jogainak tiszteletben tartását, mint amely „a személyiségük és szociális képességeik alakulása szempontjából meghatározó jelentőségű”, és egyben „elősegíti a társadalom minden tagja közti egyenlőség megvalósulását”.^[1]

Franciaországban 4,6 millió 0–6 éves korú gyermek él, ezt a korcsoportot szokásos kisgyermeknek nevezni.^[2] Ők tartoznak az Anya- és Gyermekgondozási Ellátórendszer (PMI) körébe. A 6 éves kor jelezte a kötelező oktatás megkezdését, míg a 2019. július 26-i törvény ezt le nem szállította 3 évre.

2003-ban a *Konferencia a családról* megrendezése óta az állam megnyitotta a területet a magánszektor előtt, és felszólított arra, hogy minél több közreműködő vegyen részt az állam által nyújtott szolgáltatások kiegészítésében. A vállalati bölcsődék alapítását több pénzügyi konstrukció is támogatja. A szektor megnyitása természetesen teljes összhangban van 2006-os, uniós „Bolkenstein-direktívával”, amely minden szolgáltatási ágban a szabályozások fellazítását, a deregulációt kényszeríti ki. A gyermekeket befogadó intézményeket is keményen érinti.

A kínálat gyorsan szaporodik, egyre több magáncég jelenik meg a piacon: bölcsődéket építenek, avagy átveszik a vállalatok vagy az önkormányzatok intézményeit, amelyeket a közszolgáltatás delegálása nevében működtetnek. Az utóbbi években a bölcsődei vállalkozások szövetsége (FFEC) szerint a piaci alapon működő szervezetek hozták létre a férőhelyek több mint felét, és ma már a teljes létszám 17%-át teszik ki, szemben a 2012-es 7%-kal. Az FFEC a szabályok további lazításáért küzd, mert úgy gondolja, hogy ez az egyetlen módja a lakosság egyre növekvő igényeinek kielégítésére. A többi résztvevő nem tudja követni az eseményeket: 2016-ban például a területi önkormányzatok – amelyeknek nem kötelező feladatuk a bölcsődék működtetése – mindössze 23%-nyi férőhelyet, míg az egyesületek 18%-nyit hoztak létre.

A piacot néhány nagy cégcsoport tartja kézben: a Babilou, a Les Petits Chaperons Rouges, a People and Baby, a Crèche Attitude (Sodexo) és a La Maison Bleue. Azt hirdetik magukról, hogy a leggazdaságosabban vezetik az intézményeiket, és ez különösen igaz azóta, hogy a közszolgáltatásban is elharapódzott a pénzügyi hatékonysági szemlélet. „Amikor 2002-ben bevezették az általános és egységes szolgáltatást, a pénzügyi támogatások igazságos elosztására hivatkoztak, és ennek nevében kötöttek afféle szerződést a családokkal, hogy óradíj alapon fizetetik a gyermekek ellátását. Ez persze bürokratikus merevséget vitt a rendszerbe, afféle bélyegzőóra-rendszer alkalmazását jelentette, ami alaposan megváltoztatta a családok és a bölcsődék közötti kapcsolatok szellemiségét, és nehéz helyzetbe hozta a szakmát. Már nem úgy fogalmaztak, hogy hány hely vagy bölcső van, hány gyermeket látnak el, hanem kihasználtsági rátát emlegettek” – magyarázza Sylvie Giampino, a család- és gyermekügyi főtanács (HCFEA) elnökhelyettese. Azt az időt, amelyet a szabad helyekkel való zsonglörködésre fordítottak, a gyermekektől és a családoktól, a szakmai eszmecsere-től vették el.

„A munka teljes helykihasználtság mellett folyik, a személyzet kimerült, gyakran mennek betegállományba, és magas a munkaerő-vándorlás” – Sophie Odena szerint, aki a munka szociológiai és gazdasági kérdéseivel foglalkozó kutatóintézetben dolgozik, és számos, a gyermekek befogadásának minőségével foglalkozó tanulmány szerzője. Martine

Garin otthagyta koordinátori munkáját az Aix-en-Provence-beli bölcsődéket segítő szolgálatban, amikor az új városháza 2008-ban hűs bölcsődéjének irányítását adta át a Les Petits Chaperons Rouges nevű magáncégnek. „Tizenöt éven át hálózatot építettünk a megelőzésben érintett szereplőkkel, és sikerült számos hátrányos helyzetű gyermeket integrálni, akik igen rossz körülmények, pszichológiai problémák közepette éltek. Ezt az irányt nem akarta követni az új helyi vezetés, s az már nem szerepelt az önkormányzat prioritásai között.” Szavait megerősíti Marie-Laure Cadart orvos, aki a PMI Aix-en-Provence korábbi vezetője: „A pályázati rendszer ártalmas, mert a pénzügyi hatékonyságra való törekvéssel jár együtt.”^[3]

Egy 2018-ban megjelent tanulmányban a Xerfi elemzőcég „a magánbölcsődék egész egyszerűen kivételes” piaci nyereségességéről számol be, amely évi 19%-os növekedéssel 2017-ben 1,3 milliárd euróra rúgott. Az előrejelzések szerint a fejlődés folytatódik, továbbra is magas nyereség ígéretével, elsősorban a méretgazdaságosság és az ebből származó megtakarítások eredményeképpen. Megindult a pedagógiai innovációs verseny is: kétnyelvű foglalkozások, gesztusnyelv a kommunikációban, „zen”-termek. A Párizsban 2017-ben bemutatott Génération durable 4.0 bölcsődében, amelyet a People and Baby magáncégszervezet hozott létre, kiderül, mit terveznek: magától ringó „intelligens” bölcsőt, cumiban elhelyezett hőmérőt, nedvességmérőszelvényekkel ellátott pelenkát, továbbá játszva tanító robotot. Egyre több márkatermék jelenik meg, a szolgáltatások köre bővül: online butikok, rendezvényszervezés, iskolai támogatás, otthoni segítségnyújtás. A bölcsődécek külföldön is kínálják portékájukat, és már a befektetési alapok is érdeklődnek, és részesedést vásárolnak a tőkéjükben.

A Szociális Ügyek Felügyeletét (IGAS) nyugtalanítja, hogy „a kereskedelmi haszon sokkal magasabb, mint más gazdasági szereplők esetében”, a forgalom 40%-át teszi ki, míg ez a szám a vállalkozások átlagában 7,8% körül van. Az eredményt egyébként azzal érték el, hogy „jelentős arányban vontak be közösségi finanszírozást” – pontosítja az IGAS.^[4] A kis- és középvállalkozások gyors növekedési mutatóit szinte kizárólag a bölcsődei cégek hozták, ami kérdéseket vet fel a gyermekekkel való foglalkozás minősége és az anyagiak, vagyis a megfizethetőség szempontjából. A Gyermekkor-politika Kialakítása közösség – a Construire ensemble la politique de l'enfance – tucatnyi országos és helyi egyesületet fog össze szociális és egészségügyi területen, és a gyerek ingyenes bölcsődei és óvodai befogadását szorgalmazza, különösen a szegénységi küszöb alatt élő gyermekek esetében. Azok a bölcsődék, amelyek egy-egy körzetben egyetlenként látják el a szolgáltatási területet, óránként átlag 1,60 eurót kérnek (14 centime és 3,18 euró közötti szórásban).^[5]

A konzultációk számának zuhanása

Jean Epstein pszichoszociológus 2010-ben arra figyelmeztetett, hogy Franciaország elkótyavetyéli „mindazt az eredményt, amely a kisgyermekkel való bánásmód területén magasan az élményben tartotta”.^[6] A második világháború után, amikor már túl voltunk a sürgős egészségügyi feladatokon, a pszichoanalízis és a pszichológia elkezdett foglalkozni a kicsik pszichológiai és érzelmi igényeivel. Elkezdett úgy tekinteni rájuk, mint teljes személyiségekre, akiknek érzelmeik vannak, és akik érzékenyen reagálnak a környezetükkel kialakuló interakciókra. A bölcsőde 1980-tól „gyermekmegőrző” helyett fokozatosan olyan befogadó intézménnyé alakul, ahol megjelenik a szociális és oktatási dimenzió, majd a művészeti és kulturális témákba való bevezetés is. Pedagógiai programokat alkotnak, elsősorban az Acep – a szülői közösségek szakmai szervezete – kezdeményezésére. Ezekben a szülők a szakemberekkel együtt vesznek részt a szervezet vezető testületében. Françoise Dolto Maison vert-je (Zöld Háza) nyomán szaporodnak a szülőket és gyerekeket egyaránt befogadó létesítmények. Megannyi eredmény, amelynek elsorvadásához vagy egyenesen eltűnéséhez kell ma asszisztálni.

Veszélyben van az 1945-ben megalkotott, majd 1983-ban az önkormányzatoknak átadott, kisgyermekkel foglalkozó PMI másik fontos oszlopa is. Ennek fő feladata az egészségügyi, pszichológiai és szociális megelőzőtevékenység – amely egyébként széleskörű elismerést váltott ki. Michèle Peyron így ír erről a kormánynak tavaly márciusban átadott jelentésében: „A PMI kollektív intézményes hanyagság áldozata lett.”^[9] Ha nem lép közbe a közhatalom, akkor a képviselő asszony jóslata szerint a megyék többségében egy évtized múlva elsorvad az intézmény, és ez a legsúlyosabban a leginkább sérülékeny populációt fogja érinteni, ellehetetlenítve az egyetemes hozzáférést. „Az állam túlságosan kivonta magát a feladatból” – állítja egy társulás, amely az anyák és kisgyermek jövőjének védelmével foglalkozó tizennégy egyesületet fog át, köztük a PMI orvosi szakszervezetét, ők 2011 óta kongatják a vészharangot a hatóságok figyelmeztetésére.

Amint sikerült megfékezni a gyermekhalandóságot, a PMI tevékenysége kiszélesedett: családtervezés, a szülést megelőző és követő gondozás, a fogyatékos és a veszélyeztetett kiskorúak követése, a kisgyermek befogadási körülményeinek ellenőrzése került előtérbe. Egyre több igen nehéz helyzetű családdal foglalkoznak, miközben az állami támogatás határozottan csökken. 2010 és 2015 között a gyermekorvosok száma 7,7%-kal csökkent, az alacsony bér és a szakma szerény társadalmi elismerése jelentősen nehezítette a munkaerő toborzását. A PMI immár csak az igények 12%-át tudja ellátni a 0–6 évesek számára szervezett rendelési időben, a középső korcsoportban óvodai keretek között a gyermekek egyharmada nem vehet részt ingyenes orvosi szűrővizsgálaton. Geneviève Avenard gyermekvédő szakembert nyugtalanítja, hogy az alapfokú oktatásban egész korcsoportok maradnak ki az elsődleges szűrővizsgálatról.^[10] 1995 és 2016 között a vizsgálatokon részt vett gyermekek száma 45%-kal csökkent, nagyon egyenetlen területi eloszlásban.

A jelentés szóba hozza a PMI feladatainak a befogadás módozataival kapcsolatos esetleges átirányítását a családi pótlékot folyósító pénztárakhoz, ugyanakkor figyelmeztet: „Ha a törvényalkotó úgy dönt, hogy más szereplőkre ruházza át a feladatot, meglehet, hogy a súlypont eltolódik a férőhelyek számának növelése felé. Pedig nem szabadna figyelmen kívül hagyni, hogy ez kedvezőtlen hatással lesz az ellátás körülményeire a kisgyermek befogadó intézményekben, amelyek egyre inkább a helyek betöltésének optimalizálására törekednek.” A dolgozóknak tehát van mitől tartaniuk.

Nem jobb a helyzet a speciális létesítményekben sem, ahol pszichikai vagy más fejlődési rendellenességgel küszködő gyerekeket fogadnak. Egyre növekszik az igény a fiatal gyermekek pszichiátriai, orvopszichológiai ellátására, az orvosi-pszichológiai pedagógiai központokra és a korai orvosi-szociális ellátást nyújtó központokra miközben a pedagóguslétszám és -képesítés követelményei miatt krónikus szakemberhiány van, ami veszélyezteti a működésüket, és persze a pénzügyi feltételek sem követik a szükségleteket – amint ez kiderül az IGAS jelentéséből.^[11] A gyermekpszichiáterek hiánya nagyon érzékenyen érinti az országot: számuk 2007 és 2016 között 48%-kal csökkent, és 14 megyében egyáltalán nincs ilyen szakember. Az első vizsgálati időpontra gyakran hat hónapot kell várni, helyenként egy egész évet, addig pedig az ellátó központok nem vehetnek fel egy gyermeket sem. Az egyik IGAS által meglátogatott megyében „a speciális ellátással érintett kilenc gyermek közül nyolc idő hiányában nem került gyermekpszichiáter elé”. Beteljesedett tehát az ellátáshoz való hozzáférés egyenlőtlensége.

A Párizsi Egyetem emeritus gyermekpszichiáter-professzora, Bernard Golse arra emlékeztet, hogy a korai orvopszichológiai ellátás az 1970-es években része volt egy „fantasztikus demokratikus ambíciónak”, amely kórházon kívüli ellátást biztosított pluridiszciplináris orvoscsapatokkal: „Az egész világ irigyelt minket emiatt, de a liberális gazdaságban mindez elvész, mert nincs már megfelelő pénzügyi finanszírozás.”

A célcsoport a veszélyeztetett népesség

Manapság a megelőzésben Franciaország a fejlett országok között az egyik legrosszabb tanuló. Az egészségügyre fordított költségeknek mindössze 1,8%-át szenteli erre, összevetve: Olaszország 4%-ot, Kanada 6%-ot költ megelőzésre.^[12] A gyermekvédelmi szakember szerint „nem csupán arról van szó, hogy az elmaradt beruházások következményei hosszú távon hatnak, hanem ezek elkerülhetetlenül egészségügyi többletkiadásokat okoznak a jövőben.”

Miközben a költségvetési megszorítások fojtogatják a kisgyermekkorai ellátást, a „szociális befektetések” hívei a „veszélyeztetett csoportokra” akarják átirányítani az állami kiadásokat. A Terra Nova, a Szocialista Párthoz közel álló agytröszt az USA-ban végzett kutatásokra hivatkozva azt állítja, hogy „a korai kisgyermekkorban, intenzív programok formájában befektetett »tőke« szociális szinten igen nagy jövőbeli haszonnal kecsegtet”. A kedvezményezettek később kevésbé lesznek ráutalva az állami segélyekre.^[13] Az Emmanuel Macron köztársasági elnök által 2018-ban bemutatott szegénység elleni országos programban is prioritást élvez, sőt kimondatik, hogy „kognitív tudományokra támaszkodó kísérleti programokat indítanak a bölcsődékben”. A program felrázta a kisgyermekkorai szegénységgel és a megelőzéssel foglalkozó tudományok közvéleményt.

„Elegendő lenne-e a nagyon korai beavatkozás arra, hogy utána a súlyos anyagi helyzetben élők már képesek legyenek saját maguk ellensúlyozni a hátrányos helyzetüket?” – teszi fel a kérdést Gérard Neyrand szociológus^[14]. Mindenesetre ezt képviseli az Emmanuel Macron köztársasági elnök által a múlt év szeptemberében kezdeményezett és a Boris Cyrulnik neuropszichiáter elnökletével működő, „A Gyermekek Első Ezer Napja” (a terhesség negyedik hónapjától a kisgyermek 2 éves koráig) bizottság, amelynek az a célja, hogy küzdjön „a sors által okozott egyenlőtlenségek” ellen. Az ötlet nagyon vonzóan látszik a hatalomhoz közel álló körökben, mindazonáltal nyugtalanító is. Közösségi felelősségvállalás hiányában az egyénre helyezi a hangsúlyt, ami kettős kockázatot rejt: megbélyegzi és egyben hibáztatja is a gyerekeket és a családjukat, ugyanakkor fokozott ellenőrzés alá kívánja vonni őket.

Szakmai körökben már 2006 októberében erősen támadták azt a törvényjavaslatot, amely az Országos Egészségügyi és Orvosi Kutatóintézetben (INSERM) lefolytatott és más szakértők által meglehetősen vitatott vizsgálatra épült, amelynek az volt a célja, hogy igen fiatal korban feltérképezze a bűnözésre való hajlamot. Az INSERM által 36 hónapos korban javasolt vizsgálat szerint „ilyen idős korban már lehet elsődleges megállapításokat tenni a gyermek nehéz természetére, hiperaktivitására, viselkedési zavaraira.”^[15] Ez a kutatás zavart kelt, amikor közvetlen és mechanikus összefüggést állít fel a gyermek viselkedési problémái és a későbbi bűnözés kockázata között” – tiltakozik a „Nem adunk elégtelen osztályzatot a hároméves gyermek viselkedésére” névre hallgató kollektíva. Ugyanakkor sokan attól is tartanak, hogy a politika rátelepszik a szakértői kérdésre, sőt a bölcsődéket és az óvodákat a biztonságpolitikai rendszer nyúlványaivá teszi. A törvénytervezet ugyanis feloldozná az bölcsődei, az óvodai és az egészségügyi szakembereket titoktartási kötelezettségük alól a polgármester irányába abban az esetben, ha „egy személlyel vagy egy család tagjaival – beilleszkedési, oktatási vagy anyagi nehézségeik miatt – többször és több szakembernek kellett fellépnie”. Az intézkedést egyébként továbbra is tartalmazza a 2007. március 5-i törvény büntetőeljárásról szóló 8. cikkelye.

Egy felhívás nyomán 200 000 aláírás gyűlt össze, így a kollektíva elérte, hogy vonják vissza a korai felmérésre vonatkozó törvénytervezetet. Az országos etikai konzultatív tanács (CNEE) 2007. január 11-én közölt véleménye még mélyebbre verte a szöveget: „Még ha a megelőzés lehetővé is tenné, hogy korai és megfelelő kezelést kapjanak azok a gyermekek, akik pszichés szenvedés tüneteit mutatják, ezt nem szabad összekeverni a prediktív, előre jelző orvoslással, amely furcsa következményként a gyerekeket egy olyan körbe vonná, amelybe a megelőzés hiányában nem tartoznának bele”.

A bizottság hozzátette, hogy „nem hagyhat jóvá egy olyan szándékot, amely a megelőzést az elnyomó rendszer részeként alkalmazná, és amelyben a gyermek mint veszély jelenne meg, és amely megtorlást vonna magával, vagyis a gyermek az

áldozat szerepéből de facto a bűnös kategóriába lenne átsorolva.”^[16]

2010-ben a „Nem adunk elégtelen érdemjegyet a hároméves gyermek viselkedésére” harcba szállt. A gyerekek helyzetével foglalkozó Nagytanács (États généraux) egyik elsőrendű feladata az volt, hogy „javítsa az aggasztó információ átadását [...] annak érdekében, hogy egyes családok vándorló életmódja ellenére se kerüljenek ki a gyerekek a szociális szerek ellenőrzése és felügyelete alól”. A Nagytanács emlékeztet arra, hogy a „gondos megelőzés” feladata a szenvedő gyermeket és családját a középpontba helyezni, és nem kell őket társadalmi veszélyforrásként kezelni. „Ez a fajta prevenció komplex hozzáértést követel, és a személyek iránt való bizalom és megbecsülés talaján áll. Diszkrét, de hatékony, nem bélyegzi meg sem a gyereket, sem a családját, a felmérő íveken nem embertelen protokolltól vezérelt diagnózis alapján értékeli, hanem inkább orvosi-pszichológiai-szociális és oktatási segítséget nyújt nekik” – így magyarázza nekünk Marie-Laure Cadart orvos és antropológus.^[17]

A probléma azonban itt van: ahhoz, hogy rentábilis legyen a prevenció, mérhetőnek kell lennie, és bizonyítékokra kell támaszkodnia. Ebben a játékban a kognitívviselkedés- és átneveléspárti megközelítések aratnak. A neurológiai tudományokra támaszkodva a szimptomát rövid időn belül akarják orvosolni. A globális prevenció hívei a maguk részéről – nem kizárva más megközelítéseket – a „minden gyermeket a maga komplexitásában” való megközelítést (egyediség, élethelyzet) vallják alapelvnek. Nagy részük elfogadja a pszichoanalízisből származó terápiákat, és a szimptomákat úgy tekinti mint olyan felhívást, amelynek a hosszútávú hatás érdekében fel kell kutatni az értelmét.

A heves kritika ellenére vészharangot húznak a standardizált felmérések miatt és a „dys-” listák (diszlexia, diszfázia, diszgráfia stb.) bevetése ellen, a „nagy esetszámban alkalmazható” kidolgozott és formalizált protokollok és kezelési módok ellen, mert ezek a gyógyszeres kezelés felé visznek, mivel a viselkedészavart biológiai eredetűnek gondolják. „Ha a gyermekpszichiátriát feldaraboljuk a depresszió, hiperaktivitás vagy autizmus alcsoportjaira, az azzal a veszéllyel jár, hogy a megelőzés kárára elveszítjük a gyermek és környezete globális szemléletű megközelítését. Ha a »kizárólag a pszichoanalízis« megközelítés megbukott, meg fog bukni a »kizárólag a viselkedés« alapú megközelítés is” – véli Bernard Golse. Aggódik amiatt, hogy túlzott törekvés mutatkozik a gyerekeket érő ártalmak osztályozására, a gyerekek beskatulyázására – annál is inkább, mert a jelenségek egy része inkább „a normális viselkedés variánsa”, nem pedig patológia.^[18]

Megállapítva, hogy a jelenlegi osztályozás egyre több gyermeket érint, az IGAS is osztja azt a véleményt, hogy csökken a toleranciaküszöb az elfogadott normáktól való eltérést illetően. Egy olyan társadalomban, amely teljesítmény- és versenyorientált, és amelyben a neurológiai tudományok hangsúlyozzák a nagyon fiatal korú gyermekek szellemi képességeit is, teljes gőzzel haladunk az iskolai sikerértékelés minél korábbi megkezdésének irányában. És mit sem számítanak a szakma figyelmeztetései a szuperbabák kialakítására szolgáló túlzott stimuláció láttán, miközben a lemaradókat az út szélén hagyják.

Fordította: Völgyes Gyöngyvér

^[1] *De la naissance à 6 ans: au commencement des droits, [Születéstől 6 éves korig, a jogok kezdetéig], Défenseur des droits, Párizs, 2018.*

^[2] *L'accueil du jeune enfant en 2017 : données statistiques et recherches qualitatives, [Statistikai adatok és kutatások: a kisgyermek befogadása 2017-ben], Caisse nationale d'allocations familiales (CNAF) et Observatoire national de la petite enfance, Párizs, 2018.*

^[3] Marie-Laure Cadart : *Les Crèches dans un réseau de prévention précoce [A bölcsődék szerepe a korai prevencióban]*, Érès, coll. «1001BB», Toulouse, 2008.

^[4] P.Mayeur et G. Turan-Pelletier (IGAS), J-B. Castet, C. Hérody et F.Werner (IGF) : *La politique d'accueil du jeune enfant – Revue de dépenses 2017 [A kisgyermek befogadásának politikája – 2017. évi kiadványok áttekintése]*, Inspection générale des affaires sociales – inspection des finances, Párizs, 2017. június.

^[5] *Atlas des établissements d'accueil du jeune enfant [A kisgyermek befogadó intézmények földrajzi elhelyezkedése]*, Caisse nationale des allocations familiales, Párizs, exercice 2016 [2016-os pénzügyi év].

^[6] Sylviane Giampino : *Développement du jeune enfant. Modes d'accueil, formation des professionnels [A kisgyermek fejlődése. Befogadási módok, szakképzés] c . jelentése, melyet Laurence Rossignol-nak a család, a gyermekkor és a nők jogainak miniszterasszonynak adott le (Párizs, 2016. május 9.) és a Pourquoi les pères travaillent-ils trop? [Miért dolgoznak túl sokat az apák?]*, Albin Michel, Párizs, 2019. május 9. c könyve.

- [7] Pilotage de la qualité affective, éducative et sociale de l'accueil du jeune enfant [A kisgyermeknek érzelmi, oktatási és szociális képzsének vezetése], HCFEA, Conseil de l'enfance et de l'adolescence [Gyermekkor és Serdülőkör Tanácsa], Párizs, 2019. március 22.
- [8] Jean Epstein: Accueillir, [Befogadni] in: Patrick Ben Soussan (szerkesztő): *Le Livre noir de l'accueil de la petite enfance* [A kisgyermeknek befogadásának fekete könyve], Érès, coll. «1001 BB», 2010.
- [9] Rapport de Michèle Peyron: pour sauver la PMI, agissons maintenant! [Tegyünk a PMI megmentéséért!], a miniszterelnöknek készített jelentés, Párizs, 2019. március.
- [10] Droits de l'enfant en 2017. Au miroir de la convention internationale des droits de l'enfant [A gyermekek jogai 2017-ben. A nemzetközi gyermekjogi konvenció tükrében], *Défenseur des droits*, 2017. november.
- [11] Mission relative à l'évaluation du fonctionnement des centres d'action médico-sociale précoce (CAMSP), des centres médico-psycho-pédagogiques (CMPP) et des centres médico-psychologiques de psychiatrie infanto-juvénile (CMP-IJ) [A korai orvosi-szociális (CAMSP), orvosi pszichopedagógiai (CMPP) és fiatal gyermekek pszichiátriai, orvospszichológiai ellátására (CMP-IJ) területén működő központokban végzett vizsgálat], IGAS, Párizs, 2018. szeptember.
- [12] M.Cyrille Isaac-Sibille és Mme Ericka Bareigts : Rapport d'information, Déposé en application de l'article 145 du Règlement par la Commission des affaires sociales en conclusion des travaux de la mission relative à la prévention santé en faveur de la jeunesse [Beszámoló jelentés.Tájékoztatás a Szociális Ügyek Bizottsága szabályzatának 145. cikke szerint a fiatalok érdekében végzett prevenciót elemző parlamenti vizsgáló bizottság munkálatainak eredményéről], Assemblée nationale [Nemzetgyűlés], 2018. szeptember 12.
- [13] Florent de Bodman, Clément de Chaisemartin, Romain Dugravier, Marc Gurgand : *Investissons dans la petite enfance. L'égalité des chances se joue avant la maternelle* [Befektetés a kisgyermekkorba. Az egyenlő esélyek kérdése az óvoda előtt eldől], TerraNova, Párizs, 2017. május 31.
- [14] Gérard Neyrand : « Parler bambin », un avatar parmi d'autres du néolibéralisme? [A „Beszélő kisgyermek” – ez a neoliberalizmus egy újabb avatárja?], in: Patrick Ben Soussan és Sylvie Rayna (szerkesztők), *Le Programme « Parler bambin », enjeux et controverses* [A „Beszélő kisgyermek” program, kérdések és viták], Érès, coll.« 1001BB », 2018.
- [15] *Troubles des conduites chez l'enfant et l'adolescent* [A gyermekek és a tizenévesek viselkedési zavarai], Inserm, Párizs, 2005.
- [16] Jean-Claude Ameisen, Claude Kordon, Pierre Le Coz, Alain Grimfeld, Sadek Beloucif, Chantal Deschamps, Jean-Antoine Lepasant és Marie-Thérèse Hermange : Problèmes éthiques posés par des démarches de prédiction fondées sur la détection de troubles précoces du comportement chez l'enfant [A gyermek viselkedési problémáinak felmérése során kapott adatokon alapuló eljárások és következtetések etikai problémái], *L'information psychiatrique* 2007/3 (83. kötet), 235–240. oldal, CCNE, Párizs, 2007.
- [17] Lors du forum de Pas de 0 de conduite pour les enfants de 3 ans, en 2012, une cinquantaine d'organismes ont présenté leurs actions en faveur de la petite enfance [A Nem adunk elégtelent a hároméves kisgyermeknek viselkedésére fórum alkalmával mintegy ötven szervezet mutatta be, hogy mit tesz ennek a korcsoportnak az érdekében], *La Prévention prévenante en action* [A valódi megelőzés működése], Érès, 2012.
- [18] L. Gérard Pommier : La médicalisation de l'expérience humaine [Gyógyszerezés és emberi tapasztalat], *Le Monde diplomatique*, 2018. március.

Impresszum

Szerkesztőbizottság

Ádám Péter
Czöndör Gyula
Ferwagner Ákos
Hajdú János
Hegyi Gyula
Hrabák András
Lugosi Győző
Morva Judit
Simon Gergely

Sipos János

Tamás Gáspár Miklós
Drechsler Ágnes

Olvasószerkesztőink:

Balla Zoltán - Gyarmati-Szabó Éva - Posváncz Etelka

e-mail: info@magyardiplo.hu

Kiadó: **Közép-Európai Fejlesztési Egyesület**
ISSN 2061-3083

Magnet Bank

IBAN: HU03 1620 0106 1160 5434 0000 0000

Magyar bankszámlaszám: 16200106-11605434

SWIFT: HBWEHUHB

az egyesület bejegyzett címe: 1088 Budapest, Múzeum u. 7. Kossuth Klub

adószáma: 18270916-1-42

Lapunkat rendszeresen
szemlézi a megújult

www.observer.hu